

Percepcija i odnos školske djece prema starijim osobama

Jambrošić, Patricija

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:090523>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-18**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

Sveučilište Sjever

Završni rad br. 1303/SS/2020

Percepcija i odnos školske djece prema starijim osobama

Patricija Jambrošić, 2421/336

Varaždin, siječanj 2023. godine

Sveučilište Sjever

Odjel za sestrinstvo
Završni rad br. 1303/SS2020

Percepcija i odnos školske djece prema starijim osobama

Student

Patricija Jambrošić, 2421/336

Mentor

doc. dr. sc. Ivana Živoder

Varaždin, siječanj 2023. godine

Prijava završnog rada

Definiranje teme završnog rada i povjerenstva

ODJEL: Odjel za sestrinstvo

STUDIJ: preddiplomski stručni studij Sestrinstva

PRISTUPNIK: Patricija Jambrošić | MATIČNI BROJ: 2421/336

DATUM: 24.7.2020. | KOLEGIJ: Zdravstvena njega djeteta

NASLOV RADA: Percepcija i odnos školske djece prema starijim osobama

NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU: Perception and relationship of school children according to elderly people

MENTOR: dr. sc. Ivana Žvoder | ZVANJE: viši predavač

ČLANOVI POVJERENSTVA

1. dr. sc. Jurica Veronek, predsjednik
2. dr. sc. Ivana Žvoder, mentor
3. Melita Sajko, mag. soc. geront., član
4. Valentina Novak, mag. med. techn., zamjenski član
- 5.

Zadatak završnog rada

BROJ: 1303/SS/2020

OPIS:

Djetinjstvo je najosjetljivije i najznačajnije razdoblje tijekom kojeg djeca stječu socijalne, kognitivne, mentalne, emocionalne, kulturne vrijednosti i vještine. Najodgovorniju ulogu u kvalitetnom i ispravnom razvoju djeteta imaju roditelji čiji je zadatak uputiti i poučiti ih, te svojim primjerom pokazati djetetu prikladne načine ponašanja. Mediji poput Interneta, društvenih mreža, televizije također utječu na djetetovu percepciju okoline i njegove socijalne vještine. Cilj završnog rada je utvrditi na koji način roditelji, društvo, mediji utječu na formiranje stavova i predrasuda u djetinjstvu u odnosu na starije osobe.

Tijekom izrade završnog rada bit će provedeno anonimno istraživanje kojem je cilj ispitati percepciju i odnos školske djece prema starijim osobama te utvrditi povezanost stanovanja učenika sa starijim osobama i mišljenja o njima. Istraživanje će obuhvatiti učenike od 5. do 8. razreda, uz pisanu suglasnost ravnatelja škola za provedbu istraživanja.

ZADATAK UBRUČEN

24.07.2020

POTPIS MENTORA

I. Žvoder

Predgovor

Zahvaljujem se mentorici doc. dr. sc. Ivani Živoder na strpljivosti, svakoj pomoći, ispravku i savjetima prilikom pisanja završnog rada.

Veliko hvala roditeljima, sestri i prijateljima i kolegama s posla koji su bili uz mene za vrijeme studiranja i bili mi motivacija i podrška da svoje školovanje privedem kraju.

Sažetak

Djetinjstvo je najosjetljivije i najranjivije razdoblje svakog djeteta tijekom kojeg stječu socijalne, kognitivne, mentalne, emocionalne, kulturne vrijednosti i vještine. Najodgovorniju ulogu za kvalitetan i pravilan razvoj djeteta imaju roditelji čiji je zadatak poučavanje i savjetovanje uz korištenje vlastitih primjera življenja i ponašanja. Djeca uče iz primjera svojih roditelja te na taj način usvajaju određena ponašanja i stavove kroz svakodnevne situacije i pojave. Novi mediji poput interneta, društvenih mreža, televizije također utječu na djetetovu percepciju svijeta i njegove socijalne vještine. Upravo zbog spomenutih činjenica svrha rada je utvrditi na koji način roditelji, društvo, mediji utječu na formiranje stavova i predrasuda u djetinjstvu te koje su najčešće predrasude djece s obzirom na spol, nacionalnost, izgled ljudi u čijem okruženju djeca žive. U svrhu ovog rada provedeno je anonimno i dobrovoljno istraživanje kojem je cilj bio ispitati postoje li stereotipi, koja su mišljenja, stavovi i ponašanja školske djece prema starijim osobama te utvrditi povezanost stanovanja učenika sa starijim osobama i mišljenja o njima. Istraživanje je uključilo sudjelovanje 239 učenika i učenica od 5. do 8. razreda, te je dobivena suglasnost ravnatelja škola za provedbu istraživanja. Sudionici su bili većinom iz ruralne sredine (145; 61%). Rezultati su pokazali da 35% učenika, kojih je bio približno jednak broj iz petog, šestog, sedmog i osmog razreda, smatraju da je čovjek star sa 70. godina. Osnovnoškolci viših razreda imaju relativnu pozitivnu percepciju starijih osoba, odnosno izrazili su pozitivno mišljenje o svakodnevnim aktivnostima, društvenom položaju i sposobnostima starijih osoba. Najviše im se sviđaju pozitivne osobine poput korisnosti, iskrenosti i urednosti, a najmanje usporenost, zaboravnost i ovisnost o tuđoj pomoći. Pokazalo se da su učenici homogena skupina jer se stavovi o osobinama starijih osoba kod učenika međusobno vrlo malo razlikuju.

Ključne riječi: stav, predrasuda, razvoj, dijete, starija osoba

Summary

Childhood is the most sensitive and the most vulnerable period through which every child acquires social, cognitive, mental, emotional, and cultural values and skills. The most responsible role for the adequate and proper development of a child is played by parents, whose task is to teach and advise their children with the usage of suitable examples from their own life and behaviour. Children learn from the example of their parents and thus adopt certain behaviours and attitudes through observation of everyday situations and events. New media such as the Internet, social networks and television also affect the child's perception of the world and his social skills. Precisely because of the mentioned facts, the purpose of this paper is to determine how parents, society and the media influence the formation of attitudes and prejudices in childhood, and what are the most common prejudices that children possess concerning gender, nationality, and appearance of the people in whose environment children live. For the purpose of this work, anonymous and voluntary research was conducted, the aim of which was to examine whether there are stereotypes and what are the opinions, attitudes, and behaviours of school children towards the elderly. Additionally, the research aimed to determine the connection between students' coexistence with the elderly and their opinions about them. The research included the participation of 238 male and female students from the 5th to the 8th grade, and the consent of the school principal was obtained for the implementation of the research. Most of the participants were from rural areas (145; 61%). The results showed that 35% of the students, of which there was an approximately equal number from the fifth, sixth, seventh and eighth grades, perceive a 70-year-old man as "old." Upper elementary school pupils have a relatively positive perception of the elderly, that is, they expressed a positive opinion about the daily activities, social position and abilities of the elderly. They appreciate positive qualities like effectiveness, honesty and orderliness the most and ineptitude, forgetfulness and dependence on other people's help the least. The research showed that the pupils are a homogeneous group because the attitudes of the students about the characteristics of the elderly do not differ from each other.

Keywords: attitude, prejudice, development, child, elderly

Popis korištenih kratica

ITD i tako dalje

NPR na primjer

ST stoljeće

TJ to jest

Sadržaj

1. Uvod	1
1.1. Teorije u području razvoja čovjeka	2
2. Stavovi i predrasude	7
3. Razvoj stavova i predrasuda u djetinjstvu	9
3.1. Razvoj stavova i predrasuda u ranom djetinjstvu	9
3.2. Razvoj stavova i predrasuda u srednjem djetinjstvu	10
3.3. Stavovi i predrasude prema starijim osobama	11
4. Istraživački dio	12
4.1. Cilj istraživanja	12
5. Metodologija istraživanja	13
5.1. Sudionici i postupak	13
5.2. Instrument istraživanja	13
5.3. Statističke metode	14
5.4. Etička načela	14
6. Rezultati istraživanja	15
6.1. Deskriptivna statistička analiza	15
6.2. Inferencijalna statistička analiza	28
7. Rasprava	33
8. Zaključak	38
9. Literatura	40
10. Popis tablica, grafikona i slika	42
12. Prilozi	44

1. Uvod

Kako bi se opisao razvoj stavova i predrasuda u djetinjstvu važno je proučiti termine razvojne psihologije čovjeka. Razvojna psihologija je grana psihologije i smatra se jednim od najvećih i najkompleksnijih polja psihologije, odnosno ona utvrđuje i opisuje činitelje koji utječu na promjene i stalnosti u životu čovjeka u razdoblju od začeca do smrti. Proučavanjem razvojne psihologije može se doći do zaključka o razvoju stavova i predrasuda u djetinjstvu iz razloga što upravo ona istražuje psihički razvoj čovjeka od začeca pa do smrti pojedinca. U prošlosti se smatralo kako se psihološki aspekti čovjeka uglavnom ne mijenjaju, no ova je teza opovrgnuta tek u 19. stoljeću kada dolazi do naglog skoka u razvoju psihologije.

Velik doprinos u shvaćanju psihičkog razvoja čovjeka dao je Darwin 1877. godine objavom biografske skice razvoja sina Doddyja. U prikazu razvoja sina Darwin je detaljno opisao razvoj ljubavi, bijesa, straha, ugodnih senzacija, ideja, razuma, srama, moralnih osjećaja, komunikacije, ljubomore... Nakon objave Darwinove biografske skice razvoja djeteta slijedio je niz najčešće dnevničkih opisa o psihičkom razvoju djeteta drugih autora. To su zapravo bili počeci razvoja dječje psihologije koja se bavi istraživanjima dječjeg psihičkog razvoja. Uvidjelo se nadalje da se čovjek psihički razvija i u mladosti i u svojoj zreloj dobi. Psihički se mijenja i u starosti, tj. sve do kraja svog života. Sve ove promjene proučava razvojna psihologija. Ovisno o grupi koju proučava, razvojna se psihologija može podijeliti na: dječju psihologiju, psihologiju adolescencije, psihologiju mladenaštva, srednje dobi i psihologiju starosti ili gerontopsihologiju [1]. Danas postoji niz istraživanja provedenih na temu psihološkog razvoja čovjeka. Bitno je naglasiti kako razvoj čovjeka ne proučava samo razvojna psihologija, već se on istražuje interdisciplinarno, odnosno, iz različitih područja (psihologija, sociologija, medicina, pedagogija, antropologija, biologija...).

Nakon objava dnevnika praćenja djece, relevantna znanstvena istraživanja razvoja čovjeka počinju tek u 20. st. Isprva su najviše zanimanja istraživača privukla djeca, početkom 20. st. dok su istraživanja razvoja čovjeka odrasle dobi započela 1960-tih godina. Porastom broja istraživanja definirane su i prve teorije čovjekova razvoja [1].

Darwin je teoriju definirao kao pretpostavku ili sustav ideja s namjerom da se nešto objasni, a temelji se na općim načelima neovisnim o pretpostavci koju treba objasniti. Prema općoj definiciji, teorija predstavlja uređen, integriran skup tvrdnji koje opisuju, objašnjavaju i predviđaju ponašanje te se provjeravaju i potvrđuju (ili odbacuju) brojnim znanstvenim istraživanjima. Kao što je već i navedeno, danas postoje mnoge teorije u području čovjekova razvoja, a sve one nastoje odgovoriti na 3 ključna pitanja: Je li razvoj kontinuiran ili

diskontinuiran? Postoji li jedan karakterističan put razvoja za sve ljude ili mnogo mogućih putova? Jesu li važniji genski ili okolinski činitelji u razvoju čovjeka? [2]. Pet glavnih teorija ljudskog razvoja opisali su psiholozi Freud, Piaget, Bandura, Erikson i Bowlby. Ove teorije pokušavaju objasniti ljudski razvoj različitim metodama. Glavni fokus svake teorije je objasniti način na koji se ljudi mentalno i fizički razvijaju. Glavne teorije razvoja uključuju kognitivno-razvojnu, učenje, sistemsku i psihoanalitičku. Definicija razvojne teorije opisuje različite teorije povezane s tim kako netko raste od djetinjstva do kasne odrasle dobi, gledajući i psihološke i fiziološke aspekte. Teoretičari razvoja razmatraju sve dijelove ljudskog iskustva, uglavnom se fokusirajući na prepoznavanje obrazaca koji dovode do mentalnih ili fizičkih bolesti i razvijanje preventivnih metoda. U tablici 1. prikazana su glavna razdoblja čovjekova razvoja. Svako od ovih razvoja podijeljeno je na više podrazdoblja.

RAZDOBLJE	DOB
prenatalno razdoblje	od začeća do rođenja
dojenačka dob	od rođenja do 2. godine
rano djetinjstvo	2 – 6 godina
srednje djetinjstvo	6 – 11 godina
adolescencija	11 – 20 godina
rana odrasla dob	20 – 40 godina
srednja odrasla dob	40 – 60 godina
kasna odrasla dob	60 godina do smrti

Tablica 1.1 Glavna razdoblja čovjekova razvoja

Izvor: LE. Berk: Psihologija cjeloživotnog razvoja, Jastrebarsko, Naklada slap, 2008.

1.1. Teorije u području razvoja čovjeka

Razvoj je ličnosti čovjeka pod brojnim utjecajem različitih faktora. Ovisno o teoriji, opisani su brojni faktori koji daju najvažniji razvojni utjecaj. Pet glavnih teorija ljudskog razvoja opisali su psiholozi Freud, Piaget, Bandura, Erikson i Bowlby.

TEORIJA	PODRUČJE	PSIHOLOG
psihoanalitičko gledište	psihoseksualni razvoj	Sigmund Freud
	psihosocijalni razvoj	Erik Erikson
biheviorizam i teorija socijalnog učenja	tradicionalni biheviorizam	John Watson, B.F. Skinner
	teorija socijalnog učenja	Albert Bandura
kognitivno razvojna teorija	spoznajni razvoj	Jean Piaget
etologija i evolucijska razvojna psihologija		Konrad Lorenz, John Bowlby
sociokulturalna teorija		Lav Vigotski
teorija ekoloških sustava		Urie Bronfenbrenner

Tablica 1.1.1 Pregled teorija u području razvoja čovjeka

Izvor: Autor-J.P.

Sigmund Freud se smatra utemeljiteljem psihoanalize, metode za liječenje mentalnih bolesti i teorije koja objašnjava ljudsko ponašanje. Freud je vjerovao da događaji u djetinjstvu čovjeka imaju velik utjecaj na ponašanja u odrasloj dobi, oblikujući tako čovjekovu osobnost. Na primjer, tjeskoba koja proizlazi iz traumatskih iskustava u prošlosti osobe skrivena je od svijesti, a može uzrokovati probleme u odrasloj dobi (u obliku neuroza). Riječi koje je uveo kroz svoje teorije sada koriste svakodnevni ljudi, kao što su anal (osobnost), libido, poricanje, represija, katarzičan, freudovski lapsus i neurotik [3]. „Prema Freudovoj teoriji, razvoj ličnosti odvija se pod utjecajem različitih iskustava iz ranog djetinjstva i pod utjecajem seksualne energije ili libida što je svakom čovjeku urođeno. Psihički aparat ličnosti obuhvaća dva sustava. Prvi je topografski, a drugi strukturalni sustav. Topografski se sustav sastoji od tri sloja psihizma. To su nesvjesno, predsvjesno i svjesno. Strukturalni sustav čine id, ego i superego. Ličnost prema Freudovoj teoriji u svom razvoju prolazi kroz četiri psihoseksualna stadija, a to su oralni, analni, falusni i genitalni. Ti su stadiji univerzalni i prisutni su u svih ljudi. Prva tri stadija u razvoju ličnosti najvažnija su i traju otprilike do pete godine života. U tom se razdoblju ličnost pojedinca već gotovo u potpunosti formira. Ta se tri stadija zajedno nazivaju predgenitalnim stadijima. Nazivi pojedinih stadija potječu od naziva dijelova tijela u kojima je usredotočena libidinalna ili seksualna energija organizma. Osobit utjecaj na formiranje ličnosti imaju dva faktora. To su frustracija i preveliko popuštanje ili

udovoljavanje. Kod frustracije nisu zadovoljene djetetove potrebe za psihoseksualnom aktivnošću (kao što su npr. sisanje, grizenje) od onih koji se o djetetu brinu. Pri prevelikom udovoljavanju roditelji pak ne omogućuju djetetu da stekne dovoljnu kontrolu nad internim funkcijama (kao što su funkcije eliminacije mokraće i fecesa) i da nauče prevladavanje frustracija. Na taj način potiču ili podržavaju djetetov osjećaj ovisnosti o drugima i osjećaj nekompetencije. Drugi osobit utjecaj u razvoju ličnosti predstavlja pojava fiksacije za određeni stadij psihoseksualnoga razvoja. Šestogodišnje dijete koje siše prste predstavlja primjer fiksiranosti za oralni stadij psihoseksualnoga razvoja. Njegova se energija investira u jednu aktivnost koja je karakteristična za neki raniji stadij razvoja. Do fiksacije dolazi zbog toga što je pojedinac doživio premalo ili previše zadovoljenja za vrijeme nekog razvojnog stadija pa je ustrašen ili nemotiviran da prijeđe u drugi stadij i nadalje traži istu vrst zadovoljenja [2].

Erik Erikson bio je razvojni psiholog koji se specijalizirao za dječju psihoanalizu i bio je najpoznatiji po svojoj teoriji psihosocijalnog razvoja. Psihosocijalni razvoj predstavlja skup fraza koje se odnose na to kako se individualne potrebe osobe spajaju s potrebama ili zahtjevima društva. Prema Eriksonu, osoba prolazi kroz osam razvojnih faza koje se nadovezuju jedna na drugu. U svakoj fazi osoba se suočava s krizom. Rješavanjem krize razvijaju se psihološke snage ili karakterne osobine koje čovjeku pomažu da postane samouvjeren i zdrava osoba. Ali kao i sve teorije, ona ima svoja ograničenja: Erikson ne opisuje točan način na koji se rješavaju sukobi. Ni on ne opisuje detalje kako osoba prelazi iz jedne faze u drugu [4].

Psihosocijalni stadiji prema Eriksonu:

1. Temeljno povjerenje nasuprot nepovjerenju – od rođenja do 1.godine - rezultira osjećajem povjerenja i sigurnosti
2. Nezavisnost nasuprot sramu i sumnji – 1-3 godine - rezultira osjećajem neovisnosti te vodi vjeri u sebe i svoje sposobnosti
3. Poduzetnost (inicijativnost) nasuprot krivnji – 3-6 godina - rezultira samopouzdanjem i sposobnosti preuzimanja inicijative i donošenja odluka
4. Sposobnost nasuprot nesposobnosti – 6-11 godina - rezultira osjećajem ponosa i postignuća
5. Identitet nasuprot zbunjenosti – adolescencija - rezultira snažnim osjećajem identiteta te daje jasnu sliku budućnosti

6. Prisnost nasuprot otuđenosti – rana odrasla dob - dovodi do sigurnih veza ispunjenih predanošću i ljubavlju
7. Generativnost (stvaralaštvo) nasuprot neostvarenosti – srednja odrasla dob - rezultira željom za davanjem obitelji i zajednici te za uspjehom na poslu
8. Integritet ličnosti nasuprot očajanju – starost - osjećaj ponosa na ono što je osoba postigla dovodi do osjećaja zadovoljstva

Teorija socijalnog učenja, koju je predložio Albert Bandura, naglašava važnost promatranja, modeliranja i oponašanja ponašanja, stavova i emocionalnih reakcija drugih. Teorija socijalnog učenja razmatra kako okolišni i kognitivni čimbenici utječu na ljudsko učenje i ponašanje. U teoriji socijalnog učenja, Albert Bandura (1977.) slaže se s biheviorističkim teorijama učenja o klasičnom uvjetovanju i operantnom uvjetovanju. Međutim, on dodaje dvije važne ideje: procesi posredovanja odvijaju se između podražaja i odgovora te smatra kako se ponašanje uči iz okoline kroz proces učenja promatranjem [5]. Socijalno se učenje događa i interakciji pojedinca i okoline. Čimbenici koji utječu na učenje prema Bandurinom modelu su: pozornost usmjerena na model, model je najčešće bliska osoba, viši status modela utječe na veću vjerojatnost modeliranja, dolazi do konflikata ukoliko se modeli suprotno ponašaju. Kod modeliranja model ciljano pokazuje određeno ponašanje. Kod imitacije model oponaša, ali bez razumijevanja svrhe takvog ponašanja. Kod učenja promatranjem osoba promatra model i uzima u obzir posljedice njegovog ponašanja (model ne mora znati da je promatran). Kod simboličnog učenja model opisuje određeno ponašanje, a učenik postupi prema uputama [6].

Jean Piaget bio je švicarski psiholog i genetski epistemolog. Najpoznatiji je po svojoj teoriji kognitivnog razvoja koja je promatrala intelektualni razvoj djeteta tokom njihovog odrastanja. Teorija Jeana Piageta usredotočila se na način na koji dijete razmišlja. Piaget je tvrdio da misaoni procesi koje dijete ima sazrijevaju jednako kao i njihovo fizičko stanje. Kao rezultat toga, podijelio je kognitivni razvoj u četiri različita stupnja: senzomotorni, predoperacijski, konkretni operativni i formalno operativni. Najbolji način da se razluče ova četiri stupnja su igre kojima se djeca bave tokom odrastanja. Senzomotoričke igračke usmjerene su na motoričke aktivnosti, a predoperacijske igračke usmjerene su na razvoj jezika [7]. Senzomotoričko razdoblje traje od rođenja pa do 2. godine. U ovom razdoblju dijete otkriva odnos između vlastite percepcije pokreta, tj. svijet spoznaje putem vlastitih osjetilnih podataka i pomoću manipuliranja predmeta. U početku reagira neuvjetovanim refleksima,

kasnije uvjetovanim. Od 8. do 12. mjeseca života razvija u sebi shemu o postojanju predmeta ili bića kada ih ne vidi (igračka koja je pala sa stola). Od 18. do 24. mjeseca može zamisliti pokret predmeta koji ne vidi jer ima mogućnost stvaranja mentalnih slika (lopta koja se otkotrlja ispod automobila). Potkraj faze prepoznaje sam sebe kad vidi svoj odraz u ogledalu. Predoperacijska faza traje od 2. do 7. godine djetetova života. Obilježena je konkretnim mislima i doslovnim shvaćanjem izrečenoga. U ovoj se fazi razvija egocentrizam. Mišljenje se u ovoj fazi ne događa prema zakonima logike već proizlazi iz dječjih želja. U ovoj fazi dijete još ne usvaja načelo konzervacije. Isto tako dolazi do pojave animizma. Faza konkretnih operacija traje od 7. do 11. godine. U ovoj fazi dijete sustavno i logično razmišlja o konkretnim pojavama, uzročno – posljedično objašnjava stvari, dolazi do gubitka egocentrizma te dijete postaje manje impulzivno i lakovjerno. Od 11. do 15. godine razvija se faza formalnih operacija. Tijekom ove faze dijete usvaja logične operacije s apstrakcijama i simbolima te shvaća apstraktne pojmove poput slobode, demokracije i sl. [6]. Loše strane i kritike ove teorije vrte se oko nedostatka priznanja fizičkih procesa povezanih s razvojem. Piagetovo gledište razlikuje se od Freudova po tome što nije usredotočeno na čimbenike koji motiviraju ponašanje, već na intelektualni razvoj [7].

Druge teorije razvoja usredotočuju se na ulogu skrbnika u djetetovim razvojnim fazama i na to kako to utječe na njihov razvoj do kraja života. John Bowlby istaknuo je činjenicu da ljudi ne samo da trebaju različite vrste društvenih interakcija u životu, već također stvaraju duboke privrženosti, što utječe na njihov stil privrženosti nekoj osobi tijekom ostatka života. Bowlby je to objasnio činjenicom da neki pojedinci nastoje održati pouzdanu vezu kad odrastu, dok drugi to izbjegavaju [7].

2. Stavovi i predrasude

Danas postoji niz radova na temu razlike između stava i predrasude budući da su i jedno i drugo osjećaji ljudskih bića i pojmovi koji se lako mogu pobrkati. Stavovi su zajednički svim ljudima. Svatko može imati i pozitivan i negativan stav prema nečemu. S druge strane, predrasuda je osjećaj o nečemu bez stvarnog izlaganja stvarnoj situaciji. Predrasuda je uvijek negativan zaključak o nekome. No, i stavovi i predrasude mogu se vidjeti kod gotovo svake osobe [8].

Stav je izraz koji može biti pozitivne ili negativne konotacije prema osobi, mjestu, situaciji ili bilo kojem objektu. Većina ljudi svoje odluke u životu donosi na temelju svojih stavova. Stav se može smatrati i nekom vrstom uvjerenja. To može biti način na koji osoba vidi i razumije određeni fenomen. Također, negativan stav se kasnije može pretvoriti u pozitivan stav i obrnuto. Utvrđeno je da kod ljudi postoje dvije vrste stavova. To su eksplicitni stavovi i implicitni stavovi. Eksplicitni stavovi su namjerno formirani. To znači da je osoba razvila stav prema nečemu i da je toga stvarno svjesna. Implicitne stavove, s druge strane, pojedinac formira podsvjesno. To znači da određena osoba možda nije svjesna stava koji se kod nje formira. Međutim, stavovi su važan fenomen u životima svih pojedinaca jer stavovi mogu kontrolirati ponašanje i obrasce razmišljanja ljudi. Štoviše, postoje grupni stavovi koje dijeli određena skupina ljudi, a postoje i promjene stavova. Može se reći da se svi odnosi koji postoje među ljudima temelje na strukturi stava. Nadalje, različiti pojedinci mogu dijeliti različite stavove prema sličnoj pojavi. Netko može imati pozitivan stav o određenoj stvari, dok druga osoba može istu stvar doživljavati na negativan način. Stoga se stavovi ne dijele uvijek, a percepcija je jedan od glavnih čimbenika u izgradnji stavova. Predrasude su formiranja negativnih stavova prema osobi bez potpune spoznaje činjenica. Mogu postojati predrasude o dobi, društvenoj klasi, etničkoj pripadnosti, rasi, kulturi, obitelji i mnogim drugim stvarima. Očigledna stvar ovdje je da određena osoba ne gleda duboko u fenomen prije nego što donese zaključak. Netko može imati predrasude prema osobi ili određenoj skupini ljudi na temelju nesporazuma ili zbog neznanja. Predrasude su uvijek negativni stavovi koje ljudi ne bi trebali prakticirati. Predrasude se mogu mijenjati tijekom vremena i nisu stalne ideologije [8].

STAV	PREDRASUDA
ljudski osjećaj	ljudski osjećaj
usmjeren na osobu, predmet, mjesto ili situacija	usmjerena prema drugoj osobi ili skupini ljudi
pozitivne ili negativne konotacije	isključivo negativne konotacije
formira se nakon potpunog istraživanja činjenice	formira se prije potpunog istraživanja činjenice
može se promijeniti tijekom vremena	može se promijeniti tijekom vremena

Tablica 2.1 Razlike u stavovima i predrasudama

Izvor: Autor-J.P.

3. Razvoj stavova i predrasuda u djetinjstvu

Brojnim istraživanjima dokazano je kako razvoj stavova i predrasuda kod djece započinje oko 5. godine života te se nastavlja razvijati daljnjim odrastanjem [8].

3.1. Razvoj stavova i predrasuda u ranom djetinjstvu

Proučavajući razvoj stavova i predrasuda u djetinjstvu, u Republici Hrvatskoj dostupno je istraživanje na temu „Razvoj stavova i vrijednosti u djece usporenog kognitivnog razvoja“. „Osnovni je cilj ovog istraživanja ustanoviti imaju li različiti modeli rada s učenicima usporenog kognitivnog razvoja (IQ od 49 do 771) diferencijalni učinak na razvoj njihovih stavova i socijalnih vrijednosti. Učenici usporenog kognitivnog razvoja, polaznici II i III razreda osnovne škole, bili su podijeljeni u četiri uzorka koji su predstavljali i četiri različita modela rada. Tri uzorka su reprezentirala učenike usporena kognitivnog razvoja uključene u redovne škole, a četvrti su sačinjavali učenici specijalne škole [9].“ Nadalje, pretraživanjem domaće literature pronalazi se istraživački rad na temu „Stavovi osnovnoškolske djece prema osobama s invaliditetom“. „Cilj ovog istraživanja bio je ispitati stavove djece osnovnoškolske dobi (od 5. do 8. razreda) prema osobama s invaliditetom te povezanost učestalosti kontakta sa osobama s invaliditetom i demografskih obilježja ispitanika na razlike u stavovima [10].“ U stranoj literaturi jedan od najstarijih radova na temu razvoja stavova i predrasuda u djetinjstvu datira iz 1938. godine. Ovaj rad predstavlja djelomično izvješće terenskog istraživanja socijalne psihologije. Nakon proučavanja male ruralne zajednice na jugu Amerike kao promatrača sudionika, eksperimentatori su definirali glavne osi društvene organizacije u smislu stavova prema rasi, spolu, dobi i (možda) ekonomskom statusu. Polazeći od ove analize, osmišljeni su testovi za proučavanje ovih stavova kod školske djece. Čini se da su stavovi o rasi i spolu bili najčvršće utemeljeni čak i kod najmlađe djece u školi, pri čemu je "rasa" predstavljala temeljniju kategoriju od spola. Kao posljedica toga, razvijeni su daljnji testovi za razradu studije razvoja rasnog stava u različitim aspektima funkcioniranja pojedinaca, npr. vizualna percepcija, verbalno sjećanje. Podaci su prikupljeni kako bi se testirale hipoteze o izvoru rasnog stava [11]. Nadalje, na sličnu temu dostupno je istraživanje na temu „*Evaluative Conditioning and the Development of Attitudes in Early Childhood*“. Mnogi stavovi se stječu u ranom djetinjstvu. Međutim, zbog nedostatka eksperimentalnih istraživanja, malo se zna o procesima njihovog dobivanja. Stoga su provedena dva

eksperimenta sa 153 njemačke vrtićke djece u dobi od 3 do 6 godina koji pružaju prve dokaze za formiranje stava u djetinjstvu u smislu evaluacijskog uvjetovanja [12].

Godine 1970. prikazan je dokumentarni film naziva *Eye of the Storm* koji prikazuje eksperiment proveden na učenicima jedne osnovne škole u Americi. U filmu su prikazane dvije grupe učenika koje je učiteljica razdvojila na temelju boje očiju. Na početku školskog dana smeđookoj je djeci pripisala negativne osobine, proglašavajući plavooku djecu boljima i superiornijima od njih izmisliši da je pigment odgovoran za plave oči povezan s većom inteligencijom. S vremenom i odmicanjem školskog dana učiteljica je primijetila da su učenici brzo usvojili ove uloge te su izbili sukobi zbog novonastalih nejednakosti. Plavooka djeca prva su išla na odmor, prvi na ručak, sjedili su u prvim klupama, više su sudjelovala u nastavi. Na kraju dana, plavooka djeca omalovažavala su djecu sa smeđim očima. Šutljiva plavooka djeca i djeca s manjim uspjehom bila su mnogo uspješnija u školskim zadacima i aktivnostima, dok su, inače glasnija i uspješnija, smeđooka djeca bila lošija i neaktivna. Sljedećeg dana u istom razredu, učiteljica je zamijenila uloge i dogodilo se isto kao i prethodnog dana (djeca su usvojila nove uloge i iskazala se ista predrasudna dinamika) [13]. „Opisani dokumentarni film pokazuje brzinu širenja predrasuda među učenicima u razredu, te kako dobro i prijateljsko školsko dijete može prihvatiti i usvojiti diskriminaciju vršnjaka koja dovodi do frustracije, narušenih prijateljstava i opakog ponašanja [13].

3.2. Razvoj stavova i predrasuda u srednjem djetinjstvu

Srednje djetinjstvo obuhvaća period od šeste ili sedme godine do desete ili jedanaeste godine života djeteta, odnosno od prvog do četvrtog. razreda osnovne škole i to je period mirnog razvoja ličnosti djeteta. „Već u mlađem školskom uzrastu ima popularne i nepopularne djece. Istraživanja pokazuju da popularna djeca u ovom uzrastu imaju sljedeće osobine: dobri su prijatelji, odlični su đaci, ne tuku se, dobri u slobodnim aktivnostima, znaju suosjećati i nešto su inteligentnija od druge djece. Drugačije osobine imaju nepopularna djeca: agresivna su, često se tuku, sebična su, loši su prijatelji, nemaju smisla za grupni rad, slabi su đaci i nešto su niže inteligencije. Djecu imaju potrebu da ih se motivira, pohvaljuje i nagrađuje i dobro je zadovoljavati te potrebe na dovoljno dobar način [1].“ Dijete u srednjem djetinjstvu jako cijeni društvo svojih vršnjaka i voli grupu (npr. razred) koja ga prima. U ovakvim grupama dolazi do formiranja daljnjih stavova i predrasuda na temelju već usvojenih obrazaca ponašanja [13].

3.3. Stavovi i predrasude prema starijim osobama

Starenje je multidimenzionalna promjena koja uključuje promjene unutar fizičkog, psihološkog, kao i društvenih aspekata. Autori Gupta i Sharma u svom radu navode kako je starenje u biološkim uvjetima, dinamičan proces koji predstavlja molekularne, biokemijske, fiziološke i strukturne promjene koje se među pojedincima odvijaju nakon završetka rasta na različiti način. Tijekom sljedećih 50 godina, postoji vjerojatnost za općim starenjem svjetske populacije na svim kontinentima, predviđanja su da će se srednja dob povećati s 29,2 godine u 2010. na 39,1 godinu do 2060. godine [14]. „Pokazano je da je jedna od čestih i čvrsto ukorijenjenih predrasuda ona o korisnosti starijih osoba za društvo. Rezultati istraživanja o stavovima i razini svijesti o diskriminaciji i njezinim pojavnim oblicima pokazali su da otprilike trećina ispitanika smatra da su starije osobe manje sposobne od mladih. Predrasude se vežu i uz intelektualne sposobnosti i procese učenja u starosti gdje se najčešće navode smanjeni kapaciteti pamćenja, smetenost, nemogućnost usvajanja novih tehnologija i druge [15].“ Izravna posljedica stereotipa i predrasuda prema starijima očituje se u diskriminaciji te dobne skupine. Primjerice, starije se osobe prilikom ostvarivanja prava u zdravstvu susreću s lošim higijenskim uvjetima, lošim tretmanom pacijenata, predugim čekanjem na red te neljubaznošću medicinskog osoblja [16].

4. Istraživački dio

4.1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja bio je ispitati postoje li predrasude, koja su mišljenja, stavovi i ponašanja školske djece prema starijim osobama te utvrditi povezanost stanovanja učenika sa starijim osobama i mišljenja o njima.

U skladu s navedenim ciljem istraživanja, postavljene su četiri hipoteze:

H1: Djeca školskog uzrasta od 5. do 8. razreda imaju predrasude o svakodnevnim aktivnostima, društvenom ponašanju i sposobnostima starijih osoba.

H2: Učenici koji žive u urbanim sredinama pokazuju više predrasuda prema starijim osobama.

H3: Stariji učenici pokazuju više predrasuda prema starijim osobama.

H4: Učenici muškog spola pokazuju više predrasuda prema starijim osobama.

5. Metodologija istraživanja

5.1. Sudionici i postupak

Istraživanjem percepcije i odnosa školske djece prema starijim osobama obuhvaćeno je 239 učenika viših razreda osnovnih škola ($n = 239$) s područja Međimurske županije (Mursko Središće, Selnica, Sveti Martin na Muri i Čakovec). Broj učenika je približno isti kao i broj učenica (119 odnosno 120). Anketiranje je provedeno od kraja lipnja do sredine rujna 2020. godine pomoću anketnog upitnika kojeg su razrednici poslali svojim učenicima putem raznih platformi za online nastavu. Sva pitanja u upitniku su bila isključivo sa jednim mogućim odgovorom od njih više ponuđenih. Putem Google obrasca prikupljeni su podaci koji su potom preneseni u Microsoft Excel tablicu. Iz dobivene Excel datoteke konvertirani su podaci u SPSS datoteku. Na osnovu te datoteke izvedene su određene vrste statističkih analiza programom IBM SPSS Statistics, verzija 25, dok su grafikoni izrađeni u Microsoft Excelu 2010. i SPSS programu.

5.2. Instrument istraživanja

Prilikom izrade istraživačkog rada korištena je prilagođena Test Skala o značenju stava o starijoj osobi u formi semantičkog diferencijala ukazuje na stavove ispitanika naspram starijih osoba razrađeno u više bio psihosocijalnih kategorija. „Cilj i svrha primjene navedenog gerontološkog testa je unaprjeđenje pravovremene detekcije fokusiranih gerontoloških i gerijatrijskih problema u svakodnevnoj praksi te edukacija i do edukacija stručnjaka različitih profesionalnih profila [17].

Upitnici su sadržavali četiri grupe podataka:

- tri opća podatka o učenicima (spol, razred, mjesto stanovanja);
- četiri podatka o starijim ukućanima (ima li ih, žive li zajedno, učestalost posjećivanja ako ne žive zajedno, mišljenje o tome sa koliko godina je čovjek star);
- devet tvrdnji (pozitivnih i negativnih) o starijima na koje su učenici trebali iskazati manje ili veće slaganje u tri moguća stupnja (ne slažem se, ne mogu se odlučiti, slažem se) – ove tvrdnje (kodirane sa 1, 2 i 3) imaju za svrhu utvrditi percepciju i odnos učenika prema starijim osobama;

- 15 osobina za koje su učenici trebali odgovoriti jesu li one kod starijih osoba više izražene u negativnom smislu (npr. bolestan, siromašan itd.) ili su te osobine uglavnom izražene u pozitivnom smislu (zdrav, bogat itd.) – ove tvrdnje (kodirane sa 1 i 2 na Likertovoj skali) imaju za svrhu utvrditi stavove učenika o starijim osobama.

5.3. Statističke metode

Sve će varijable biti prezentirane apsolutnim i relativnim frekvencijama. Dvije novoformirane numeričke varijable bit će opisane odgovarajućim srednjim vrijednostima, te prikladnim mjerama disperzije. Za brojne ordinarne varijable koristit će se aritmetička sredina kao srednja vrijednost. Normalnost raspodjela bit će ispitivana Kolmogorov-Smirnovljevim testom. Testiranje značajnosti razlika medijana provest će se neparametrijskim testovima (U i H testom). Povezanost između numeričkih varijabli provjeravat će se Spearmanovim koeficijentom korelacije ranga. Zaključci u vezi razlika i povezanosti među podacima bit će donijeti na uobičajenom nivou signifikantnosti od 0,05 odnosno uz pouzdanost od 95%.

Rezultati statističke analize prezentirani su u dva poglavlja: deskriptivna statistička analiza i inferencijalna statistička analiza.

5.4. Etička načela

Za provedbu istraživanja dobivena su pismena odobrenja ravnatelja ustanova u kojima se provodilo istraživanje. U jednu je od ustanova dostavljena suglasnost roditeljima kojom se slažu da njihovo dijete sudjeluje u istraživanju sukladno Etičkom kodeksu. Svi su roditelji u ustanovi koja je tražila, potpisali suglasnosti i dali dozvolu kojom je njihovo dijete uključeno u istraživanje. Svi su ispitanici bili upoznati s metodama i ciljevima istraživanja te samim istraživanjem, a prilikom sudjelovanja u istraživanju roditelji se djece jedne ustanove potpisali obaviješteni pristanak. Istraživanje je provedeno u skladu s etičkim načelima i ljudskim pravima u istraživanjima.

6. Rezultati istraživanja

Rezultati statističke analize prezentirani su u dva poglavlja:

- deskriptivna statistička analiza;
- inferencijalna statistička analiza.

6.1. Deskriptivna statistička analiza

Broj učenika je približno isti kao i broj učenica (119 odnosno 120). Od 239 anketiranih učenika sličan broj njih je bio iz petog, šestog, sedmog odnosno osmog razreda. Većina anketiranih je iz ruralnih sredina (61%). Struktura uzorka učenika pregledno je prikazana u tablici 6.1.1 sa apsolutnim i relativnim frekvencijama. U tablici 6.1.2 prikazana je struktura anketiranih učenika prema suživotu sa starijima. U tablici 6.1.3. naveden je broj odgovora osnovnoškolaca na pitanje kada je po njihovom mišljenju čovjek star.

Varijabla i oblik varijable	n	%
Spol učenika:		
muški	119	50
ženski	120	50
Ukupno	239	100
Razred:		
5. razred	50	21
6. razred	76	32
7. razred	56	23
8. razred	57	24
Ukupno	239	100
Mjesto stanovanja:		
grad	94	39
selo	145	61
Ukupno	239	100

Tablica 6.1.1 Anketirani učenici viših razreda osnovnih škola iz četiri mjesta Međimurske županije prema općim podacima o njima (u apsolutnim i relativnim frekvencijama) n = 239

Izvor: Autor-J.P.

Za potrebe inferencijalne statističke analize učenici su grupirani u dvije skupine s obzirom na razrede: niži razredi (5. i 6.) te viši razredi (7. i 8.).

Varijabla i oblik varijable	n	%
Ima li učenik baku ili/i djeda:		
da	229	96
ne	10	4
Ukupno	239	100
Žive li u kućanstvu baka ili/i djed:		
da	93	39
ne	146	61
Ukupno	239	100
Koliko često ih posjećujete:		
više puta tjedno	71	50
svaki vikend	47	32
jednom mjesečno	14	10
jednom godišnje	3	2
posjeti na blagdane	2	1
posjeti vezani uz njihove rođendane	-	-
uopće ih ne posjećuje	9	6
Ukupno	146	100

Tablica 6.1.2 Anketirani učenici viših razreda osnovnih škola prema suživotu sa starijim članovima obitelji (n = 239)

Izvor: Autor-J.P.

U inferencijalnoj su analizi učenici grupirani u samo dvije grupe s obzirom na učestalost posjećivanja djeda i/ili bake ukoliko ne žive zajedno: rjeđe posjećivanje (mjesečno, godišnje, povremeno) gdje je 28 učenika i češće posjećivanje (više puta tjedno, vikendom) gdje je 118 učenika.

Starost u godinama	n	%
50 godina	30	13
60 godina	76	32
70 godina	85	35
80 godina	39	16
90 i više god.	9	4
Ukupno	239	100

Tablica 6.1.3 Broj anketiranih učenika (n = 239) prema njihovom mišljenju o tome kada je čovjek star

Izvor: Autor-J.P.

Sudionici su se najčešće odlučili na odgovor da starost nastupa iza 70. godine života. Prema nekim teoretičarima ona nastupa 60. godine života, dok prema drugima se to događa 65. godine života. No svi se slažu s time da je nastupanje starosti individualno. Pretpostavka je da se ovakav rezultat može pripisati tome što su prilikom odgovaranja na ovo pitanje učenici najvjerojatnije imali u vidu neke svoje najbliže srodnike prema kojima su i davali ovaj odgovor, odnosno individualno ocjenjivali nastupanje starosti.

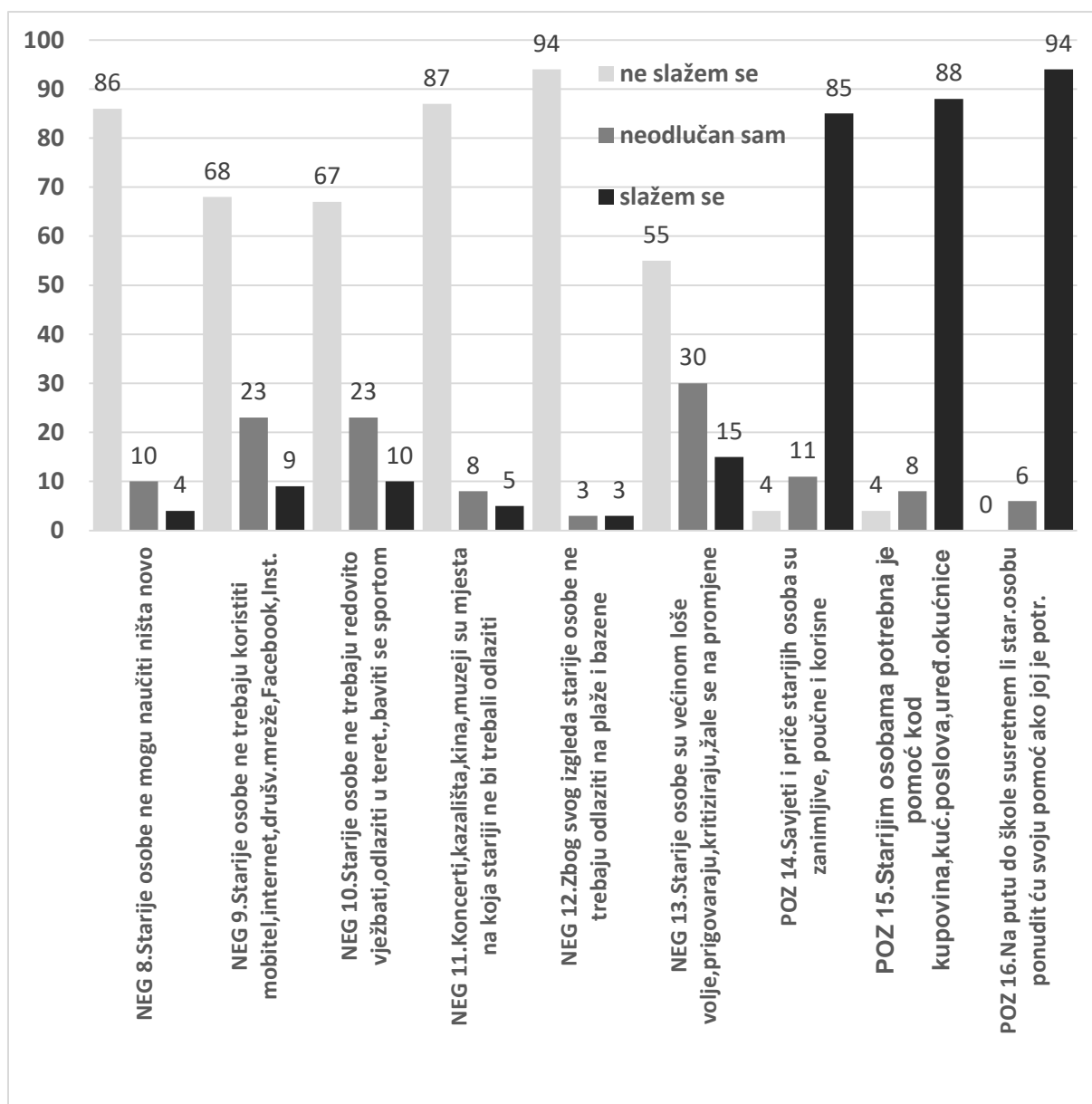
Nakon opisanog pitanja u vezi dobi kada nastupa starost slijedi devet tvrdnji (pitanja 8 do 16 u upitniku), od kojih se neke formulirane negativno, dok su neke formulirane pozitivno. Na njih su učenici odgovarali sa tri moguća odgovora: ne slažem se, neodlučan sam, slažem se. Apsolutne frekvencije su prikazane u tablici 6.1.4, dok su relativne frekvencije prikazane na grafikonu 6.1.1.

Oznaka	Redni broj i tvrdnje o svakodnevnim aktivnostima, društvenom ponašanju i sposobnostima starijih osoba	ne slažem se	neodlučan sam	slažem se	Ukupno
NEG	8. Starije osobe ne mogu naučiti ništa novo	205	24	10	239
NEG	9. Starije osobe ne trebaju koristiti mobitel, internet, društvene mreže (Facebook, Instagram, You Tube)	163	54	22	239
NEG	10. Starije osobe ne trebaju redovito vježbati, odlaziti u teretane, baviti se sportom	160	54	25	239
NEG	11. Koncerti, kazališta, kina, muzeji su mjesta na koja stariji ne bi trebali odlaziti	210	18	11	239
NEG	12. Zbog svog izgleda starije osobe ne trebaju odlaziti na plaže i bazene	223	8	8	239
NEG	13. Starije osobe su većinom loše volje, prigovaraju, kritiziraju, žale se na promjene	132	72	35	239
POZ	14. Savjeti i priče starijih osoba su zanimljive, poučne i korisne	9	26	204	239
POZ	15. Starijim osobama potrebna je pomoć kod kupovina, kućanskih poslova, uređenja okućnice	10	20	209	239
POZ	16. Na putu do škole susretnem li stariju osobu ponudit ću svoju pomoć ako joj je potrebna	-	15	224	239

Tablica 6.1.4 Učestalosti pojedinih odgovora na pitanja o percepciji starijih osoba ($n = 239$)

(Izvor: Autor-J.P.)

Napomena: oznakom NEG označena je negativno formulirana tvrdnja, dok su pozitivne tvrdnje označene oznakom POZ

Grafikon 6.1.1 Postotak učenika prema prihvatljivosti pojedinih negativnih (NEG) tvrdnji o starijim osobama odnosno pojedinih pozitivnih (POZ) tvrdnji o njima (239 učenika = 100%)

(Izvor: Autor-J.P.)

Od devet tvrdnji u tablici 6.1.5 prvih je šest formulirano negativno (označeno sa NEG), a preostale tri su formulirane pozitivno (POZ). O tome treba voditi računa kada se promatraju dobivene frekvencije odgovora. Naime, pretežni broj učenika koji se ne slaže sa negativno formuliranom tvrdnjom je dobro zaključivanje, kao što je dobro da se pretežni broj učenika slaže sa pozitivno formuliranom tvrdnjom. Upravo to je vidljivo u tablici 6.1.5. Dakle, učenici su u najvećem broju korektno zaključivali o svakodnevnim aktivnostima, društvenom ponašanju i sposobnostima starijih osoba. To je vidljivo i iz aritmetičkih sredina što su

navedene u tabeli 8. za svaku od devet tvrdnji, a one su izračunate koristeći sljedeće kodove:

a) kod negativnih tvrdnji	b) kod pozitivnih tvrdnji
3 ne slažem se	1 ne slažem se
2 neodlučan sam	2 neodlučan sam
1 slažem se	3 slažem se

Dakle, kod pozitivnih tvrdnji je manje slaganje kodirano manjom vrijednošću, a veće slaganje većom vrijednošću, dok je kod negativnih tvrdnji obratno. Zaključno, percepcija učenika o starijim osobama izražena aritmetičkom sredinom bolja je što je prosjek viši.

Oznaka	Redni broj i tvrdnje o svakodnevnim aktivnostima, društvenom ponašanju i sposobnostima starijih osoba	A	SD	CV
NEG	8. Starije osobe ne mogu naučiti ništa novo	2,82	0,485	17
NEG	9. Starije osobe ne trebaju koristiti mobitel, internet, društvene mreže (Facebook, Instagram, You Tube)	2,59	0,654	25
NEG	10. Starije osobe ne trebaju redovito vježbati, odlaziti u teretane, baviti se sportom	2,56	0,676	26
NEG	11. Koncerti, kazališta, kina, muzeji su mjesta na koja stariji ne bi trebali odlaziti	2,83	0,482	17
NEG	12. Zbog svog izgleda starije osobe ne trebaju odlaziti na plaže i bazene	2,90	0,397	14
NEG	13. Starije osobe su većinom loše volje, prigovaraju, kritiziraju, žale se na promjene	2,41	0,732	30
POZ	14. Savjeti i priče starijih osoba su zanimljive, poučne i korisne	2,82	0,476	17
POZ	15. Starijim osobama potrebna je pomoć kod kupovina, kućanskih poslova, uređenja okućnice	2,83	0,473	17
POZ	16. Na putu do škole susretnem li stariju osobu ponudit ću svoju pomoć ako joj je potrebna	2,94	0,243	8

Tablica 6.1.5 Prihvaćanje pojedinih tvrdnji o starijim osobama od strane učenika iskazano putem deskriptivnih pokazatelja (aritmetičkih sredina uz koje su navedene standardne devijacije i koeficijenti varijacije) n = 239

(Izvor: Autor-J.P.)

Prosječne procjene percepcije starijih osoba od strane anketiranih učenika variraju između 2,41 i 2,94. Što je prosjek niži to je percepcija lošija, dok viši prosjek označava bolju percepciju starijih osoba. Najniži prosjeci su kod tvrdnji 13 i 10 koje glase: 13. Starije osobe su većinom loše volje, prigovaraju, kritiziraju, žale se na promjene (prosjek=2,41); 10. Starije osobe ne trebaju redovito vježbati, odlaziti u teretane, baviti se sportom (prosjek = 2,56). Najviši prosjeci su kod tvrdnji 12 i 16 koje glase: 12. Zbog svog izgleda starije osobe ne trebaju odlaziti na plaže i bazene (prosjek = 2,90); 16. Na putu do škole susretnem li stariju osobu ponudit ću svoju pomoć ako joj je potrebna (prosjek=2,94).

Učenici su pokazali najmanje međusobno slaganje u percepciji starijih kod tvrdnje 13 (Starije osobe su većinom loše volje, prigovaraju, kritiziraju, žale se na promjene; tamo je koeficijent varijacije umjerenih 30%), dok su najveće međusobno slaganje u percepciji starijih iskazali kod tvrdnje 16 (Na putu do škole susretnem li stariju osobu ponudit ću svoju pomoć ako joj je potrebna; tamo je koeficijent varijacije niskih 8%).

Prosječna percepcija učenika o starijim osobama izračunata za pojedine učenike sačinjava distribuciju koja je navedena u tablici 6.1.6 za koju su izračunati različiti deskriptivni pokazatelji koji su navedeni u tablici 6.1.7, a grafički je prikazana histogramom u koji je ucrtana prilagođena normalna krivulja na grafikonu 6.1.2.

Prosječna percepcija	n
1,67	2
1,78	-
1,89	5
2,00	-
2,11	-
2,22	4
2,33	6
2,44	15
2,56	26
2,67	24
2,78	51
2,89	60

3,00	46
Svega	239

Tablica 6.1.6 Distribucija prosječnih percepcija starijih osoba od strane osnovnoškolaca ($n = 239$)

Izvor: Autor-J.P.

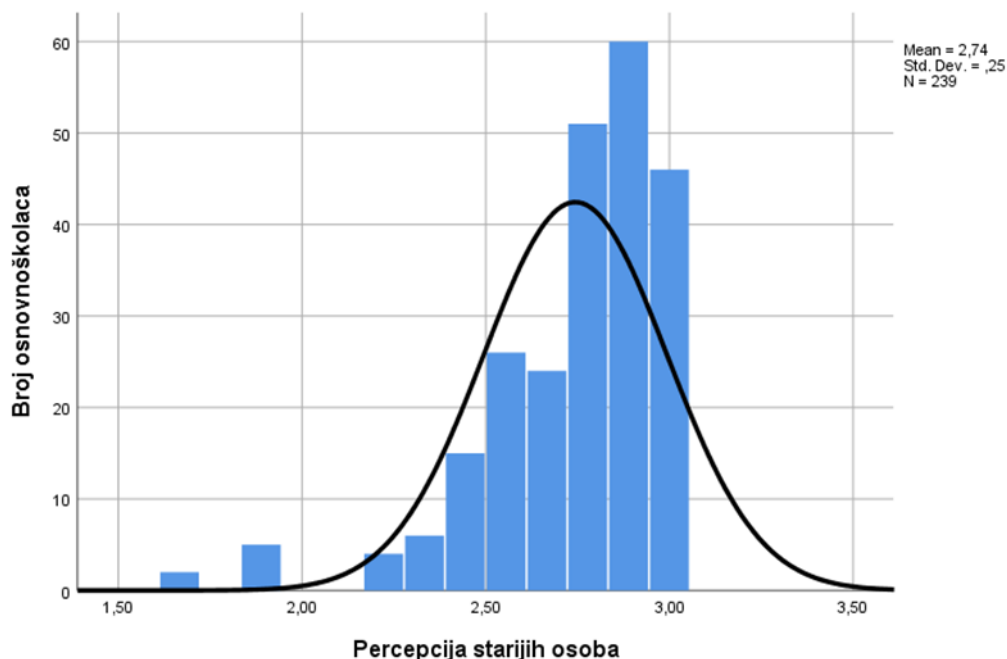
Deskriptivni pokazatelj	Vrijednost
A	2,74
Me	2,78
Mod	2,89
Min	1,67
Max	3,00
SD	0,250
CV	9%
mjera asimetrije skewness	-1,70
Kolmogorov-Smirnov test	
z vrijednost u testu	0,211
p vrijednost u testu	<0,001
normalnost distribucije	ne

Tablica 6.1.7 Deskriptivni pokazatelji izračunati za distribuciju percepcije starijih osoba od strane osnovnoškolaca ($n = 239$)

Izvor: Autor-J.P.

Percepcija starijih osoba od strane osnovnoškolaca ima kodove 1, 2 i 3 (za neslaganje, neodlučnost odnosno slaganje sa tvrdnjama) tako da je teoretski njihov prosjek između 1 i 3 što daje prosječnu vrijednost od 2 ($(1+2+3)/3 = 2$). Stoga se može reći da je opći prosjek od 2,74 relativno visok jer je bliži gornjoj teoretskoj granici od 3. To znači da učenici relativno dobro percipiraju starije osobe. Medijalna i modalna vrijednost su još veće od aritmetičke sredine što znači da je distribucija ljevostrano asimetrična ($S_k = -1,70$) odnosno da

prevladavaju veće vrijednosti (grafikon 6.1.2). Prosječno odstupanje od prosjeka je nisko budući da je koeficijent varijacije svega 9%. Znači da se percepcije starijih osoba kod učenika međusobno vrlo malo razlikuje, vrlo malo varira odnosno da su učenici homogena skupina s obzirom na percepciju starijih osoba. Distribucija učeničkih percepcija starijih osoba nije slična normalnoj distribuciji (u KS testu $z = 0,211$ $p < 0,001$) što znači da se u inferencijalnoj statističkoj analizi trebaju koristiti neparametrijski testovi umjesto parametrijskih.

Grafikon 6.1.2 Distribucija prosječnih vrijednosti percepcije starijih osoba od strane osnovnoškolaca prikazana pomoću histograma u koji je ucrtana normalna krivulja (n = 239)
 Izvor: Autor-J.P.

Percepcija starijih osoba od strane osnovnoškolaca relativno je visoka (opći prosjek je 2,74 i blizu je maksimumu od 3). Dakle učenici relativno dobro percipiraju starije osobe. Distribucija vrijednosti percepcije ljevostrano je asimetrična ($S_k = -1,70$) odnosno prevladavaju veće vrijednosti kako to prikazuje grafikon 6.1.2. Prosječno odstupanje od prosjeka je nisko (koeficijent varijacije je svega 9%). Znači da se učeničke percepcije starijih osoba međusobno malo razlikuje, malo variraju, što znači da su učenici relativno homogena skupina s obzirom na percepciju starijih osoba. Sve ove činjenice govore na svoj način o tome može li se prihvatiti prva hipoteza u ovom radu ili ju treba odbaciti kao netočnu. Ta hipoteza glasi: „Djeca školskog uzrasta od 5. do 8. razreda imaju pretežno negativne predrasude o

svakodnevnim aktivnostima, društvenom ponašanju i sposobnostima starijih osoba“. Iznese činjenice o učeničkoj percepciji starijih osoba ukazuju na to da navedena hipoteza nije točna odnosno da se prva hipoteza odbacuje kao netočna.

U zadnjem dijelu upitnika nalazi se 15 „crno-bijelih“ tvrdnji o starijim osobama (bolestan-zdrav, siromašan-bogat itd.). Učenici su se trebali opredijeliti kod svake tvrdnje za negativnu osobinu starijih (kodirana sa 1) ili za pozitivnu osobinu (kodirana sa 2) prema svojem mišljenju koja više prevladava kod starijih osoba. U tablici 6.1.8 navedene su utvrđene apsolutne frekvencije, u lijevoj koloni za negativne osobine te u desnoj koloni za pozitivne osobine. U posljednjoj su koloni tabele navedene prosječne vrijednosti.

Rb	Tvrdnja o osobinama starijih osoba	Broj učenika			A
		s neg.odg.	s poz.odg.	ukupno	
1.	bolestan - zdrav	102	137	239	1,57
2.	siromašan - bogat	103	136	239	1,57
3.	neuredan - uredan	19	220	239	1,92
4.	debeo - mršav	96	143	239	1,60
5.	nepokretan - pokreta	63	176	239	1,74
6.	lijen - marljiv	28	211	239	1,88
7.	beskoristan - koristan	11	228	239	1,95
8.	ovisan o tuđoj pomoći - neovisan o tuđoj pomoći	131	108	239	1,45
9.	pasivan - aktivan	58	181	239	1,76
10.	zaboravan - dobro pamti	140	99	239	1,41
11.	osamljen - društven	52	187	239	1,78
12.	ružan - lijep	47	192	239	1,80
13.	neiskusn - iskusan	18	221	239	1,92
14.	usporen - ubrzan	205	34	239	1,14
15.	mrzovoljan - raspoložen	34	205	239	1,86
	U k u p n o	1107	2478	3585	1,69

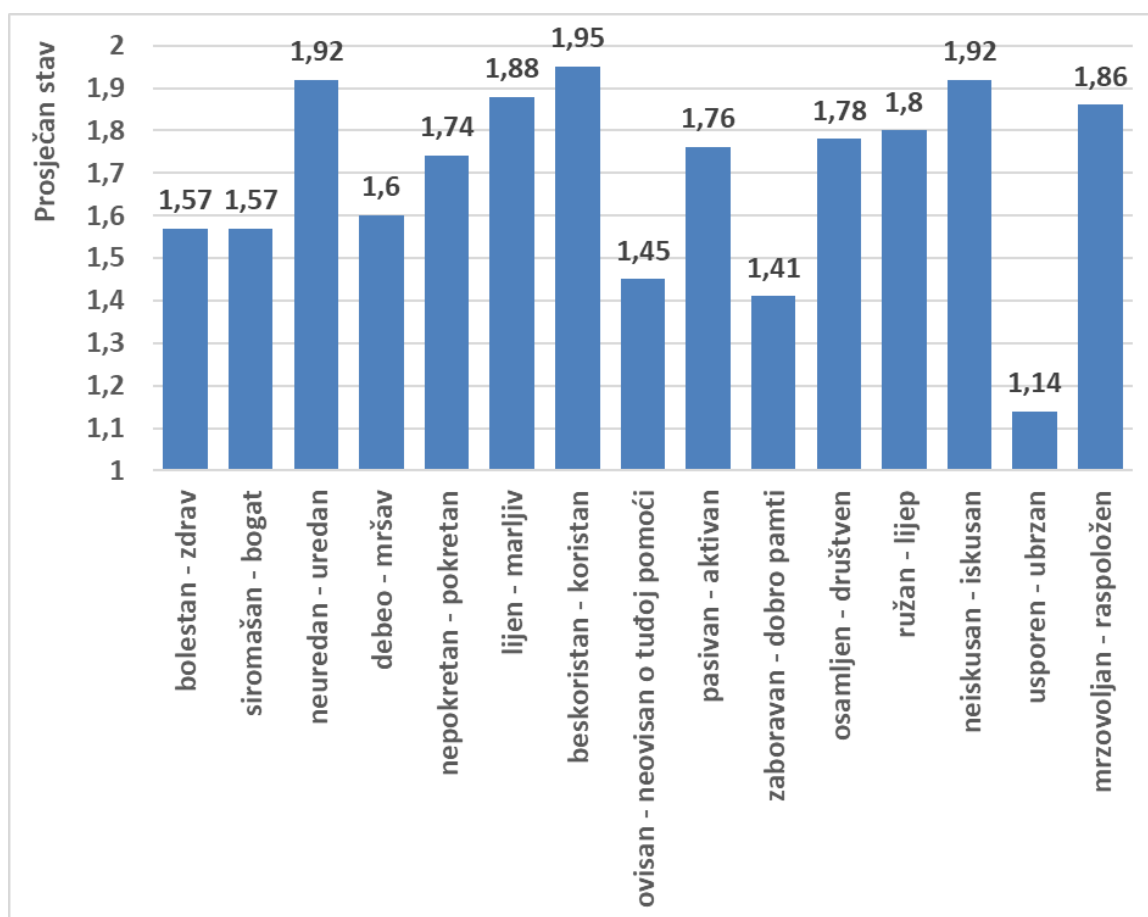
Tablica 6.1.8 Učestalosti pojedinih odgovora učenika na pitanja o stavu u vezi starijih osoba

(n = 239)

Izvor: Autor-J.P.

Kako su osobine starijih kodirane sa 1 kada su negativne i sa 2 kada su pozitivne teoretski se prosjek mora nalaziti između 1 i 2 (1,5 je na sredini tog raspona). Stoga sve aritmetičke sredine manje od 1,5 znače negativan stav učenika o starijima, dok one iznad 1,5 znače pozitivan stav. Opći prosjek za sve osobine je 1,69 (zadnji red tabele 6.1.8) što znači pomak prema pozitivnijem stavu o starijima. Od 15 osobina njih šest je ispod tog općeg prosjeka, dok je devet osobina iznad tog općeg prosjeka. Najniži prosjek je 1,14 (kod osobine usporen-ubrzan), a najviši prosjek je 1,95 (kod osobine beskoristan-koristan). Sve te prosjeke se može pogledati na grafikonu 6.1.3.

Ako se usporede aritmetičke sredine međusobno (tablica 6.1.8 ili grafikon 6.1.3) primjećuje se da su učenici najlošije ocijenili tri osobine starijih: usporenost (1,14), zaboravnost (1,41) i ovisnost o tuđoj pomoći (1,45). Mladi su kao pozitivne osobine starijih ocijenili korisnost (1,95), iskustvo (1,92) i urednost (1,92). Dakle, mladima se kod starijih najmanje sviđa njihova usporenost, zaboravnost i ovisnost o tuđoj pomoći, a najviše im se kod njih sviđa korisnost, iskustvo i urednost.

Grafikon 6.1.3 Prosječne stav učenika o osobinama starijih osoba (n = 239)

Izvor: Autor-J.P.

Prosječni stavovi učenika o starijim osobama izračunati za pojedine učenike sačinjavaju distribuciju koja je navedena u tablici 6.1.9 i za koju su izračunati različiti deskriptivni pokazatelji koji su navedeni u tablici 6.1.10, a grafički je prikazana histogramom u koji je ucrtana prilagođena normalna krivulja na grafikonu 6.1.4.

Prosječni stav učenika	Broj učenika	Prosječni stav učenika	Broj učenika
1,00	1	1,60	25
1,07	1	1,67	33
1,13	-	1,73	34
1,20	-	1,80	37
1,27	1	1,87	26
1,33	11	1,93	26
1,40	13	2,00	4
1,47	11	Svega	239
1,53	16		

Tablica 6.1.9 Distribucija prosječnih percepcija starijih osoba od strane osnovnoškolaca ($n = 239$)

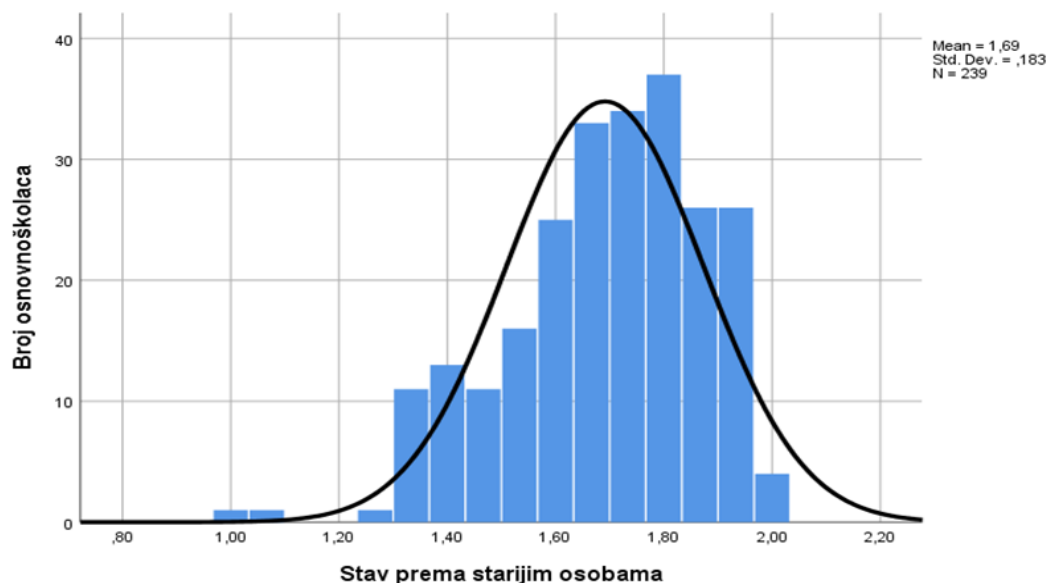
(Izvor: Autor-J.P.)

Deskriptivni pokazatelj	Vrijednost
A	1,69
Me	1,73
Mod	1,80
Min	1,00
Max	2,00
SD	0,183
CV	11%
mjera asimetrije skewness	-0,70
Kolmogorov-Smirnov.test:	

z vrijednost u testu	0,123
p vrijednost u testu	<0,001
normalnost distribucije	ne

*Tablica 6.1.10 Deskriptivni pokazatelji izračunati za distribuciju stavova učenika o osobinama starijih osoba (n = 239)
(Izvor: Autor-J.P.)*

Stavovi učenika o osobinama starijih osoba imaju kodove 1 i 2 (za negativni odnosno za pozitivni stav) tako da je teoretski njihov prosjek između 1 i 2 što daje prosječnu vrijednost od 1,5 ($1+2/2 = 1,5$). Kako je opći prosjek od 1,69 viši od 1,5 to znači da učenici relativno dobro ocjenjuju osobine starijih osoba. Medijalna i modalna vrijednost su još veće od aritmetičke sredine što znači da je distribucija ljevostrano asimetrična ($S_k = -0,70$) odnosno da prevladavaju veće vrijednosti (grafikon 6.1.5). Prosječno odstupanje od prosjeka je nisko budući da je koeficijent varijacije svega 11%. Znači da se stavovi učenika o osobinama starijih osoba kod učenika međusobno vrlo malo razlikuju, vrlo malo variraju odnosno da su učenici homogena skupina s obzirom na te stavove o starijim osobama. Distribucija učeničkih stavova nije slična normalnoj distribuciji (u KS testu $z = 0,123$ $p < 0,001$) što znači da se u inferencijalnoj statističkoj analizi trebaju koristiti neparametrijski testovi umjesto parametrijskih.

Grafikon 6.1.5 Distribucija stavova učenika o osobinama starijih osoba prikazana pomoću histograma u koji je ucrtana normalna krivulja (n = 239)

(Izvor: Autor-J.P.)

6.2. Inferencijalna statistička analiza

Dvije novoformirane varijable u ovom radu (percepcija učenika o starijim osobama i stavovi učenika o osobinama starijih osoba), kako je već prije navedeno, nisu normalno distribuirane. Stoga u ovoj analizi preostaje koristiti neparametrijske testove kako bi se utvrdilo postojanje odnosno nepostojanje razlika u percepciji odnosno u stavovima pojedinih podskupina učenika. To su Mann-Whitneyev U test koji se koristi za varijable sa dvije kategorije i Kruskal-Wallisov H test koji se koristi za varijable sa tri ili više kategorija. Provedeno je ukupno 14 testova: sedam testova za varijablu percepcija učenika o starijim osobama, a sedam testova za varijablu stavovi učenika o osobinama starijih osoba. Rezultati prve skupine testova navedeni su u tablici 6.2.1, dok su za drugu skupinu testova rezultati prezentirani u tablici 6.2.2. Ispod svake tabele navedeni su zaključci o provedenim testovima.

	Kategorijalna (nezavisna) varijabla	Podskup učenika	Broj učenika	Sredine rangova	U odnosno H	z odnosno df	p ¹⁾
1.	Spol	učenici	119	114,45			
		učenice	120	125,50	U = 6479	z = -1,258	0,208
2.	Razredi (niži, viši)	niži	126	119,75			
		viši	113	120,28	U = 7087	z = -0,060	0,952
3.	Razredi	5.	50	108,22			
		6.	76	127,34			
		7.	56	118,63			
		8.	57	121,90	H = 2,459	df = 3	0,483
4.		Mjesto stanovanja	grad	94	113,72		
		selo	145	124,07	U = 6224	z = -1,151	0,250
5.	Ima li djeda/baku	ima	229	120,67			
		nema	10	104,60	U = 991	z = -0,733	0,464
6.	Suživot sa djedom/bakom	da	93	112,94			
		ne	146	124,50	U = 6132	z = -1,283	0,200
7.	Učestalost posjećivanja	rjeđe	28	65,57			
		češće	118	75,38	U = 1430	z = -1,125	0,261

Tablica 6.2.1 Rezultati usporedbe medijana pomoću Mann-Whitneyevog U testa odnosno pomoću Kruskal-Wallisovog H testa (n = 239) – testna numerička varijabla je percepcija učenika o starijim osobama

(Izvor: Autor-J.P.)

Napomena: ¹⁾ * statistička značajnost do 5%; ** statistička značajnost do 1%; *** statistička značajnost do 0,1%

Ostale veličine navedene u tabeli dobivene su provedbom testova (U, H, z, df, p vrijednost).

Percepcija starijih osoba bolja je kod učenika u odnosu na percepciju kod učenica (114,45 < 125,50). Međutim, ta razlika nije statistički značajna (p = 0,208 odnosno p > 0,05). Percepcija starijih osoba bolja je kod učenika viših razreda u odnosu na percepciju kod učenika nižih razreda (119,75 < 120,28). Međutim, ta manja razlika nije statistički značajna (p = 0,952). Isti zaključak se dobiva kada se usporedba razlika u percepciji napravi po razredima. Naime, vidljivo je da je percepcija starijih osoba najmanja kod učenika petih razreda, a najveća kod učenika šestih razreda. No, ta razlika nije dovoljno velika da bi bila statistički značajna (p = 0,483). Percepcija starijih osoba bolja je kod učenika koji žive na selu nego kod učenika koji žive u gradu (113,72 < 124,07). Međutim, ta razlika nije statistički značajna (p = 0,250). Ova je konstatacija u vezi sa dijelom druge i treće hipoteze u ovom radu. Izneseni zaključak znači

da se dio navedene hipoteze što se odnosi na percepciju starijih osoba ne prihvaća kao točan. Percepcija starijih osoba bolja je kod učenika koji imaju djeda/baku u odnosu na percepciju kod malog dijela učenika koji ih nemaju ($120,67 > 104,60$). Međutim, ta razlika nije statistički značajna ($p = 0,464$). Percepcija starijih osoba bolja je kod učenika kod kojih starije osobe žive u kućanstvu učenika u odnosu na percepciju kod učenika koji nisu u suživotu sa starijima ($112,94 < 124,50$). Međutim, ta razlika nije statistički značajna ($p = 0,200$). Percepcija starijih osoba bolja je kod učenika koji češće posjećuju svoje starije koji ne žive s njima u kućanstvu u odnosu na percepciju kod učenika koji ih rjeđe posjećuju ($65,57 < 75,38$). Međutim, ta razlika nije statistički značajna ($p = 0,261$). Na kraju ove skupine analiza može se zaključiti da se percepcija starijih osoba razlikuje kod različitih podskupina učenika, ali da su te razlike slučajne odnosno nisu statistički značajne ($p > 0,05$).

	Kategorijalna (nezavisna) varijabla	Podskup ispitanika	Broj ispitanika	Sredine rangova	U odnosno H	z odnosno df	p ¹⁾
1.	Spol	učenici	119	114,87			
		učenice	120	125,09	U = 6529	z = -1,151	0,250
2.	Razredi (niži, viši)	niži	126	117,59			
		viši	113	122,69	U = 6815	z = -0,573	0,567
3.	Razredi	5.	50	93,64			
		6.	76	133,35			
		7.	56	123,35			
		8.	57	122,32	H = 10,417	df = 3	0,015*
4.	Mjesto stanovanja	grad	94	115,97			
		selo	145	122,61	U = 6436	z = -0,730	0,465
5.	Ima li djeda/baku	ima	229	121,86			
		nema	10	77,45	U = 719	z = -2,002	0,045*
6.	Suživot sa djedom/bakom	da	93	113,86			
		ne	146	123,91	U = 6218	z = -1,103	0,270
7.	Učestalost posjećivanja	rjeđe	28	64,29			
		češće	118	75,69	U = 1394	z = -1,292	0,196

Tablica 6.2.2 Rezultati usporedbe medijana pomoću Mann-Whitneyevog U testa odnosno pomoću Kruskal-Wallisovog H testa (n = 239) – testna numerička varijable je stav učenika o osobinama starijih osoba

(Izvor: Autor-J.P.)

Napomena: ¹⁾ * statistička značajnost do 5%; ** statistička značajnost do 1%; *** statistička značajnost do 0,1%
Ostale veličine navedene u tabeli dobivene su provedbom testova (U, H, z, df, p vrijednost).

Stavovi o osobinama starijih osoba bolji su kod učenika u odnosu na stavove kod učenika ($114,87 < 125,09$). Međutim, ta razlika nije statistički značajna ($p = 0,250$ odnosno $p > 0,05$). Stavovi o osobinama starijih osoba bolji su kod učenika viših razreda u odnosu na stavove kod učenika nižih razreda ($117,59 < 122,69$). Međutim, ta razlika nije statistički značajna ($p = 0,567$). Drugačiji se zaključak dobiva kada se usporedba razlika u stavovima napravi po razredima. Naime, vidljivo je da su stavovi o osobinama starijih osoba najlošiji kod učenika petih razreda, a najbolji kod učenika šestih razreda. Ta je razlika statistički značajna ($p = 0,015$ odnosno $p < 0,05$). Stavovi učenika o starijim osobama bolji su kod učenika što žive na selu nego kod učenika što žive u gradu ($115,97 < 122,61$). Međutim, ta razlika nije statistički značajna ($p = 0,465$). Ova je konstatacija u vezi sa dijelom druge i treće hipoteze u ovom radu. Izneseni zaključak znači da se dio navedene hipoteze što se odnosi na stavove o starijim osobama ne prihvaća kao točan. Stoga se može donijeti konačan zaključak o drugoj hipotezi da se ona ne prihvaća. Stavovi učenika o starijima bolji su kod učenika koji imaju djeda/baku u odnosu na stavove učenika koji ih nemaju ($121,86 > 77,45$). Ta je razlika toliko velika da se može smatrati statistički značajnom ($p = 0,045$). Stavovi učenika o starijim osobama bolji su kod učenika kod kojih starije osobe ne žive u kućanstvu učenika u odnosu na stavove učenika koji su u suživotu sa starijima ($113,86 < 123,91$). Međutim, ta razlika nije statistički značajna ($p = 0,270$). Stavovi učenika o osobinama starijih osoba bolji su kod učenika koji češće posjećuju svoje starije koji ne žive s njima u kućanstvu u odnosu na stavove kod učenika koji ih rjeđe posjećuju ($64,29 < 75,69$). Međutim, ta razlika nije statistički značajna ($p = 0,196$). Na kraju ove skupine od sedam analiza stavova učenika može se zaključiti da se stavovi razlikuju kod različitih podskupina učenika te da su kod dviju usporedbi te razlike i statistički značajne ($p < 0,05$). One su u tablici 15. posebno otisnute da bi bile uočljivije.

Drugu skupinu inferencijalnih statističkih analiza čine bivarijatni koeficijenti korelacije - Spearmanov (r_s). Navedeni koeficijenti korelacije mogu biti statistički značajni ($p < 0,05$) ili ne ($p > 0,05$). Ako su statistički značajni onda utvrđena povezanost ne vrijedi samo u promatranom uzorku nego vrijedi i za čitavu populaciju (osnovni skup).

U ovom su istraživanju na raspolaganju samo dvije numeričke varijable i one nisu slične sa normalnom distribucijom pa nije moguće koristiti parametrijski Pearsonov koeficijent korelacije. Izračunato je pet koeficijenata korelacije neparametrijskom metodom koji su navedeni u tablici 6.2.3.

Rb	Varijable	Broj učenika (n)	Spearmanov koef.korel. (r_s)
1.	Percepcija starijih osoba Stavovi prema osobinama starijih osoba	239 učenika iz svih razreda	0,20**
2.	Percepcija starijih osoba Stavovi prema osobinama starijih osoba	50 učenika iz 5.r.	0,23
3.	Percepcija starijih osoba Stavovi prema osobinama starijih osoba	76 učenika iz 6.r.	0,11
4.	Percepcija starijih osoba Stavovi prema osobinama starijih osoba	56 učenika iz 7.r.	0,12
5.	Percepcija starijih osoba Stavovi prema osobinama starijih osoba	57 učenika iz 8.r.	0,30

Tablica 6.2.3 Rezultati neparametrijske korelacijske analize

Izvor: Autor-J.P.

Napomene: n = broja parova vrijednosti; * statistička značajnost do 5%; ** statistička značajnost do 1%;

Između učeničkih percepcija starijih osoba i stavova učenika o starijim osobama postoji slaba, pozitivna i statistički značajna povezanost ($r_s = 0,20$ $p < 0,05$). Kada se koeficijenti korelacije između tih varijabli izračunaju po pojedinim razredima učenika tada se uočavaju razlike među njima. Najmanji je koeficijent korelacije kod učenika šestih i sedmih razreda, a najveći je kod učenika osmih razreda ($r_s = 0,30$). Međutim, zbog manjeg broja učenika u tim podskupinama (školskim razredima) dobiveni koeficijenti korelacije nisu statistički značajni ($p > 0,05$).

Pozitivna korelacija između promatranih dviju varijabli znači da učenik koji ima nižu percepciju starijih osoba ima (u prosjeku) i negativne stavove o tim osobama. Obratno, učenik koji ima višu percepciju starijih osoba ima (u prosjeku) i pozitivne stavove o tim osobama.

7. Rasprava

Razvoj stavova kod djece proučavan je kroz brojna istraživanja. Velik doprinos u shvaćanju psihičkog razvoja čovjeka dao je Darwin 1877. godine objavom biografske skice razvoja sina Doddyja. U prikazu razvoja sina Darwin je detaljno opisao razvoj ljubavi, bijesa, straha, ugodnih senzacija, ideja, razuma, srama, moralnih osjećaja, komunikacije, ljubomore... Nakon objave Darwinove biografske skice razvoja djeteta slijedio je niz najčešće dnevnčkih opisa o psihičkom razvoju djeteta drugih autora. To su zapravo bili počeci razvoja dječje psihologije koja se bavi istraživanjima dječjeg psihičkog razvoja.

Proučavanjem razvoja etničkih stavova zaključeno je da se dječje etničke preferencije mogu dobro utvrditi do 6. godine života dobi, etničke predrasude ne pojavljuju se u srednjem djetinjstvu. Osim toga, razvijaju li djeca etničke predrasude ne čini se da izravno ovisi o njihovim perceptivno-kognitivnim sposobnostima ili o blizini drugih s predrasudama. Ipak, djeca mogu izražavati rasističke izjave prema drugim etničkim skupinama do 5. godine, te su roditelji i vršnjaci primarni izvori ovih izraza. Razna istraživanja sugeriraju da se dječja etnička svijest počinje pojavljivati s otprilike tri godine, osobito među onima koji borave u višerasnim zajednicama te se etnička samo identifikacija pojavljuje ubrzo nakon toga. Dokazi upućuju na to da je preferencija unutar grupe karakteristična za većinu djece u dobi od pet ili šest godina i da se može povećati, ostaju stabilni ili se smanjuju tijekom godina srednjeg djetinjstva [18].

Povezano s razvojem stavova i predrasuda prema starijim osobama, prema današnjim istraživanjima može se zaključiti kako prevladavaju četiri glavna stereotipa prema starijim osobama u društvu: stariji ljudi općenito su depresivni i usamljeni bez obitelji i bliskih prijatelja, starije osobe čine homogenu skupinu i starenje se percipira kao jednodimenzionalan i jednosmjern proces, starije osobe su slabe, bolesne i ovisne o drugima te se za starije osobe smatra se da imaju kognitivna i psihološka ograničenja [19]. Iako rijetka, neka istraživanja pokazuju da su dječje percepcije starijih odraslih uglavnom negativne, povezujući ovu dobnu skupinu s osobinama kao što su bespomoćnost, tvrdoglavost i senilnost. S druge strane, postoje i druga istraživanja koja ne pokazuju značajne razlike u stavovima prema mlađima i starijima, a neki čak izvješćuju o pozitivnim percepcijama starijih ljudi [20].

Provedenim istraživanjem nastojalo se ispitati razvoj stavova djece osnovnoškolske dobi prema starijim osobama te utvrditi povezanost stanovanja učenika sa starijim osobama i mišljenja o njima. Cilj ovog istraživanja također je bio ispitati postoje li predrasude, koja su

mišljenja, stavovi i ponašanja školske djece prema starijim osobama. Na početku ovog istraživanja postavljeno je četiri hipoteze, a dobiveni rezultati ovog istraživanja uspoređeni su sa sličnim provedenim istraživanjima.

Na pitanje „kada nastupa starost“, sudionici su se najčešće odlučili na odgovor da starost nastupa iza 70. godine života. Prema nekim teoretičarima ona nastupa 60. godine života, dok prema drugima se to događa 65. godine života. No svi se slažu s time da je nastupanje starosti individualno. Pretpostavka je da se ovakav rezultat može pripisati tome što su prilikom odgovaranja na ovo pitanje učenici najvjerojatnije imali u vidu neke svoje najbliže srodnike prema kojima su i davali ovaj odgovor, odnosno individualno ocjenjivali nastupanje starosti.

Tradicionalno, 65 godina starosti je naširoko priznato kao ulazna točka u starost. To je zato što je donedavno to bila dob u kojoj su muškarci službeno mogli ići u mirovinu, ali se vremena mijenjaju, a s njima i definicije onoga što čini 'starost'. Posljednjih godina dob za odlazak u mirovinu je porasla. Ne da čovjek samo dulje radi, već i dulje živi. Godine 1971. prosječni životni vijek u Ujedinjenom Kraljevstvu iznosio je 72,7 godina, ali danas taj broj iznosi 81,2, što znači da čovjek živi punih devet godina dulje nego prije 50 godina. Promjene društvenih normi mijenjaju način na koji se način gleda na starenje, brišući granice između srednje dobi i starosti. Ako se kao primjer uzme roditeljstvo, danas je granica postanka roditeljem prešla 30. godinu. Isto tako, kada parteri postanu roditelji, njihovoj je djeci potrebno duže vremena da se osamostale. Danas je prosječna dob kada mladi napuštaju roditeljski dom 23 godine. Grubo govoreći, dob u kojoj su roditelji u prosjeku bili slobodni od svoje djece porasla je s 49 godina 1971. na 55 godina danas. Možda stoga i ne čudi da je dob u kojoj će većina osoba postati bake i djedovi porasla na 68 godina. Danas se provođenjem statističke analize niza čimbenika utvrđuje da je 70,2 novi ulaz u starost [21].

Nakon opisanog pitanja u vezi dobi kada nastupa starost slijedilo je devet tvrdnji (pitanja 8 do 16 u upitniku), od kojih se neke formulirane negativno, dok su neke formulirane pozitivno.

Dobiveni se rezultati mogu usporediti s rezultatima provedenim u Belgiji 2020. godine. U istraživanju je sudjelovalo 126 djece u dobi od 3 do 6 godina u predškolskoj školi ili vrtiću iz francuskog govornog područja Belgije. Za svako dijete također je bio pozvan jedan od roditelja da sudjeluje u istraživanju. Nije bilo sustavnog odabira ni oca ni majke. Odabrani roditelj ispunio je obrazac informiranog pristanka za svoje sudjelovanje i sudjelovanje svog djeteta. Djeca su intervjuirana pojedinačno kod kuće ili u školi oko 30 minuta. Njihov odabrani roditelj ispunio je upitnik s dvije mjere pismeno kod kuće. Cijela je studija

provedena na francuskom jeziku. Koristeći crtane mjerne ljestvice koje su djelomično razvijene za ovu studiju, općenito povoljan pogled na starije ljude pronađen je u uzorku od 126 djece predškolske dobi od tri do šest godina iz urbanih i ruralnih regija Belgije. Osobine topline i pameti starih ljudi jasno su došle do izražaja. No, neki stavovi djece bili su izrazito stereotipni i negativni, posebice o fizičkim sposobnostima i zdravlju starijih osoba. U istraživanju, dječji stavovi o starijim ljudima nisu bili u korelaciji sa stavovima njihovih roditelja, ali su bili značajno pozitivniji kod djece koja su spontano evocirala svoje bake i djedove kada su zamoljena da misle na staru osobu [22].

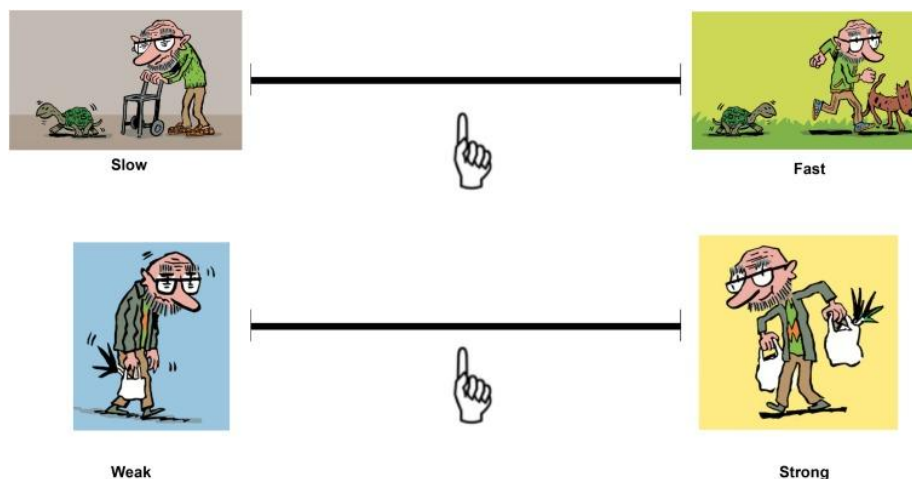
U provedenom istraživanju najniži prosjeci su kod tvrdnji 13 i 10 koje glase: 13. Starije osobe su većinom loše volje, prigovaraju, kritiziraju, žale se na promjene (prosjeck=2,41); 10. Starije osobe ne trebaju redovito vježbati, odlaziti u teretane, baviti se sportom (prosjeck = 2,56). Najviši prosjeci su kod tvrdnji 12 i 16 koje glase: 12. Zbog svog izgleda starije osobe ne trebaju odlaziti na plaže i bazene (prosjeck = 2,90); 16. Na putu do škole susretnem li stariju osobu ponudit ću svoju pomoć ako joj je potrebna (prosjeck=2,94). Što je prosjeck niži to je percepcija lošija, dok viši prosjeck označava bolju percepciju starijih osoba.

Gruba globalna prevalencija tjelesne neaktivnosti je 21,4%. To znači da je svaka četvrta do peta odrasla osoba fizički neaktivna ili s nižim razinama aktivnosti od trenutnih preporuka SZO [23]. Poremećaji raspoloženja predstavljaju najčešći izvor psihijatrijskog morbiditeta u starijih odraslih osoba, uključujući unipolarne (depresivni poremećaj) i bipolarne (manično-depresivne) podtipove, s različitim stupnjevima ozbiljnosti. Unipolarna depresija javlja se u 10%–38% starije populacije. Sveukupno, 35,3% slučajeva depresije u kasnoj životnoj dobi može se smatrati blagim, 51,9% umjerenim, a 12,7% teškim. Sve starija dob bolesnika s depresijom odgovorna je za veći postotak slučajeva s nepovoljnim kliničkim tijekom, s višim stopama relapsa, lošijim odgovorom na liječenje i nepotpunim funkcionalnim oporavkom. Nadalje, depresija u starijih osoba nedovoljno je prepoznat sindrom (40%–60% slučajeva) [24].

Provedenim je istraživanjem dokazano kako se percepcija starijih osoba kod učenika međusobno vrlo malo razlikuje, vrlo malo varira odnosno da su učenici homogena skupina s obzirom na percepciju starijih osoba. Distribucija učeničkih percepcija starijih osoba nije slična normalnoj distribuciji (u KS testu $z = 0,211$ $p < 0,001$) što znači da se u inferencijalnoj statističkoj analizi trebaju koristiti neparametrijski testovi umjesto parametrijskih. Opći prosjeck za sve osobine je 1,69 što znači pomak prema pozitivnijem stavu o starijima. Ako se

usporede aritmetičke sredine međusobno primjećuje se da su učenici najlošije ocijenili tri osobine starijih: usporenost (1,14), zaboravnost (1,41) i ovisnost o tuđoj pomoći (1,45). Mladi su kao pozitivne osobine starijih ocijenili korisnost (1,95), iskustvo (1,92) i urednost (1,92). Dakle, mladima se kod starijih najmanje „sviđa“ njihova usporenost, zaboravnost i ovisnost o tuđoj pomoći, a najviše im se kod njih „sviđa“ korisnost, iskustvo i urednost.

Već spomenuto istraživanje iz Belgije u kojem je sudjelovalo 126 djece u dobi od 3 do 6 godina u predškolskoj školi ili vrtiću iz francuskog govornog područja Belgije koristilo je crtane mjerne ljestvice koje su djelomično razvijene za ovu studiju na kojima su djeca označavala asocijacije na starije osobe slično kao u provedenom istraživanju u svrhu pisanja ovog završnog rada. Slika 7.1 prikazuje dva primjera ljestvice „Pogleda male djece na starije ljude (YCVOP).“ Dijete je moralo pomaknuti ručicu i pokazati prstom na mjestu koje najbolje opisuje njegovo/njegovo viđenje starijih ljudi na liniji između dva suprotstavljena pridjeva, a svaki je ilustriran crtežom.

Slika 7.1 Primjer ljestvice pogleda male djece na starije ljude

Dostupno na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7198741/>

Rezultati istraživanja iz Belgije pokazuju da je srednja vrijednost ($M = 18,8$) bila na pozitivnoj strani, smještena na 68,8% na ljestvici gdje 100% predstavlja najpovoljnije poglede.

Rezultati analize stavke po stavku YCVOP-a (Slika 7.1) pokazao je neke nijanse. Prvo, postoje značajne korelacije između rezultata na parovima koji su grupirani pod temom topline ($r_s = 0,33$, $p < 0,001$) i tjelesne sposobnosti ($r_s = 0,26$, $p < 0,05$). S druge strane, nije bilo korelacije između tri para grupirana pod širom kompetencijom. Drugo, 8 od 11 stavki

rezultiralo je izborima koji su bili značajno različiti od nule: dva para koja su ocjenjivala parove osobina topline (Zlobni – Ljubazni , Nevoljeni – Voljeni, kao i Tužan – Sretan, Dosadan – Uzbudljiv i Prljav – Čist), koje su djeca sve ocijenila vrlo povoljno, sa 78–85% srednje vrijednosti pozitivnog pridjeva para. S obzirom na procjenu sposobnosti i kompetencija, Glup – Pametan i Pasivan – Aktivan ocijenjeni su pozitivno (82% odnosno 67%), dok se izbor Ovisan – Nezavisan nije bitno razlikovao od neutralnog. Što se tiče dva para koja ispituju fizičku sposobnost, jedan, Slab – Jak , ocijenjen je neutralnim, a drugi, Spor – Brz, ponderiran je sa 79% prema Sporom. Par Bolestan - Zdrav ocjenjivan je na neutralan način. Slični rezultati uočeni su u cijelom dobnom rasponu uzorka. Kod velike većine djece: 123 od 126 ispitanika ocijenilo je barem jedan par pridjeva s negativne strane, dok su više birali parove s pozitivne strane. Sveukupno, rezultati Image-of-Aging i YCVOP-a otkrili su kako djeca u većini slučajeva pozitivno ocjenjuju osobine starijih ljudi [22].

Bitno je napomenuti kako postoji mali broj istraživanja s temom razvoja dječjih predrasuda. „Od različitih pristupa (temeljeni na ličnosti, kognitivistički i socio-kognitivistički, socijalno-psihološki te evolucijski) detaljnije se obrađuju i komentiraju socijalno-psihološki pristupi. Pri primjeni navedenih pristupa za objašnjenje predrasuda u dječjoj dobi naglašava se nužnost uvažavanja specifičnosti dječjega razvoja kao što su dječja potreba za pojednostavljivanjem, nemogućnost apstraktnoga mišljenja te manja mogućnost suprotstavljanja socijalnim utjecajima. Potrebna su daljnja istraživanja kako bi se bolje objasnili različiti tipovi predrasuda u dječjoj dobi. Pristupi temeljeni na ličnosti naglašavaju da sklonost predrasudama nije prvenstveno socijalno psihološki fenomen, već da je taj fenomen u većoj mjeri objašnjiv čimbenicima unutar pojedinca. Tome u prilog govori činjenica da osobe različitoga socijalnog podrijetla mogu imati slične predrasude, a tu su činjenicu u svojim istraživanjima potvrdili brojni autori [25].“

8. Zaključak

Stav je izraz koji može biti pozitivne ili negativne konotacije prema osobi, mjestu, situaciji ili bilo kojem objektu. Svaka osoba posjeduje stav prema nečemu te prema njemu donosi životne odluke. Utvrđeno je da kod ljudi postoje dvije vrste stavova. To su eksplicitni stavovi i implicitni stavovi. Eksplicitni stavovi su namjerno formirani. Implicitne stavove, s druge strane, pojedinac formira podsvjesno. Predrasude su formiranja negativnih stavova prema osobi bez potpune spoznaje činjenica. Mogu postojati predrasude o dobi, društvenoj klasi, etničkoj pripadnosti, rasi, kulturi, obitelji i mnogim drugim stvarima. Očigledna stvar ovdje je da određena osoba ne gleda duboko u fenomen prije nego što donese zaključak. Netko može imati predrasude prema osobi ili određenoj skupini ljudi na temelju nesporazuma ili zbog neznanja. Predrasude su uvijek negativni stavovi koje ljudi ne bi trebali prakticirati. Brojnim istraživanjima dokazano je kako razvoj stavova i predrasuda kod djece započinje oko 5. godine života te se nastavljaju razvijati daljnjim odrastanjem. Proučavajući odnos mladih, osobito u urbanim sredinama, prema starijim osobama postavljen je cilj ovog istraživanja koji je bio ispitati postoje li predrasude, koja su mišljenja, stavovi i ponašanja školske djece prema starijim osobama te utvrditi povezanost stanovanja učenika sa starijim osobama i mišljenja o njima. Analizom prikupljenih podataka može se zaključiti kako je percepcija starijih osoba bolja je kod učenika u odnosu na percepciju kod učenica, isto tako, percepcija starijih osoba bolja je kod učenika viših razreda u odnosu na percepciju kod učenika nižih razreda, nadalje, percepcija starijih osoba bolja je kod učenika koji žive na selu nego kod učenika koji žive u gradu, također, percepcija starijih osoba bolja je kod učenika koji imaju djeda/baku u odnosu na percepciju kod malog dijela učenika koji ih nemaju kao i kod učenika kod kojih starije osobe žive u kućanstvu učenika u odnosu na percepciju kod učenika koji nisu u suživotu sa starijima, isto tako, percepcija starijih osoba bolja je kod učenika koji češće posjećuju svoje starije koji ne žive s njima u kućanstvu u odnosu na percepciju kod učenika koji ih rjeđe posjećuju. Nijedna od ovih razlika nije statistički značajna. Kada se pogledaju rezultati djela istraživanja povezanih sa stavovima školske djece prema starijim osobama, vidljivo je da su stavovi o osobinama starijih osoba najlošiji kod učenika petih razreda, a najbolji kod učenika šestih razreda. Ta je razlika statistički značajna. Isto tako, stavovi učenika o starijima bolji su kod učenika koji imaju djeda/baku u odnosu na stavove učenika koji ih nemaju. Ta je razlika također toliko velika da se može smatrati statistički značajnom. U rezultatima ostalih točaka nema statistički značajne razlike, ali se drugačiji zaključak dobiva kada se usporedba razlika u stavovima napravi po razredima. Naime, vidljivo je da su stavovi o osobinama starijih osoba

najlošiji kod učenika petih razreda, a najbolji kod učenika šestih razreda. Ta je razlika statistički značajna. Ovim je istraživanjem potvrđen samo dio postavljenih hipoteza, dok su druge odbačene.

U Varaždinu _____ 2023.

Patricija Jambrošić

9. Literatura

- [1] M. Pernar, T. Frančišković: Psihološki razvoj čovjeka, Rijeka, Sveučilište u Rijeci, Medicinski fakultet, 2008.
- [2] L.E. Berk: Psihologija cjeloživotnog razvoja, Jastrebarsko, Naklada slap, 2008.
- [3] <https://www.simplypsychology.org/Sigmund-Freud.html>
- [4] T.J. Leeg: Erikson's 8 Stages of Psychosocial Development, Explained for Parents, San Francisco, Healthline, 2020.
- [5] <https://www.simplypsychology.org/bandura.html>
- [6] S. Fratrić Kunac: Psihologija na državnoj maturi, Zagreb, Školska knjiga, 2012.
- [7] <https://study.com/learn/lesson/theories-human-growth-development.html>
- [8] <https://www.differencebetween.com/difference-between-attitude-and-vs-prejudice/>
- [9] V. Stančić: Razvoj stavova i vrijednosti u djece usporenog kognitivnog razvoja, Zagreb, Dsfektofogii: 1985.; 21(2) str. 1-22.
- [10] M. Šošić: Stavovi osnovnoškolske djece prema osobama s invaliditetom (Završni rad), Varaždin, Sveučilište sjever, 2020.
- [11] L.E. Horowitz, R.E. Horowitz: Development of Social Attitudes in Children. Sociometry: 1938.; 1(3/4), str. 301–338.
- [12] G. Halbeisen, E. Walther, M. Schneider: Evaluative Conditioning and the Development of Attitudes in Early Childhood, Child Dev: 2017.; 88(5), str. 1536-1543.
- [13] https://www.concordmedia.org.uk/documents/Teaching%20notes/Eyeofthestorm_A%20classdividedteaching_notes.pdf
- [14] G. Gupta, D.L. Sharma: Aging, Quality of Life, and Social Support, Handbook of Research on Geriatric Health, Treatment, and Care. IGI Global. 2018.
- [15] D. Maurović: Stereotipi i predrasude prema starijim osobama (Završni rad), Osijek, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet, 2015.
- [16] S. Rusac, A. Štambuk, J. Verić: Dobna diskriminacija: iskustva starijih osoba, Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja. 2013.;49, str. 96-105.
- [17] <https://www.stampar.hr/hr/testovi-iz-zdravstvene-gerontologije?fbclid=IwAR25BtCWeLgDKHYxN7Wzs9O1MyZnaw5KtEv1mP9TxxdpT0nG UE7GdMojYE> Dostupno 2.6.2020.
- [18] D. Nesdale: Language and the development of children's ethnic prejudice, Journal of language and social psychology: 2001.; (20), str. 90-110.

- [19] SK. Whitbourne, JR. Sneed: The paradox of well-being, identity processes, and stereotype threat: Ageism and its potential relationships to the self in later life. In T. D. Nelson (Ed.), *Ageism: Stereotyping and prejudice against older persons*, Cambridge: 2002.; str. 247–273.
- [20] B. Levy: Stereotype embodiment: A psychosocial approach to aging. *Current Directions in Psychological Science*: 2009.;18(6), str. 332–336.
- [21] E. Carver: *70 is the new 65. When old age begins?*, Middletons, 2022.
- [22] A. Flamion, P. Missotten, L. Jennotte, N. Hody, S. Adam: Stereotipi predškolske djece povezani sa starošću, *Psychol*: 2020.; 11:807.
- [23] B. Langhammer, A. Bergland, E. Rydwick: The Importance of Physical Activity Exercise among Older People, *Biomed Res Int*: 2018.
- [24] C. Valiengo Lda, Stella F, OV. Forlenza OV: Mood disorders in the elderly: prevalence, functional impact, and management challenges. *Neuropsychiatr Dis Treat*: 2016.
- [25] J. Marčić: Teorije i istraživanja predrasuda u dječjoj dobi, *Psihologijske teme*: 2009.; 18(1) ,str. 137-157 .

10. Popis tablica, grafikona i slika

<i>Tablica 1.1</i> Glavna razdoblja čovjekova razvoja (Izvor: LE. Berk: Psihologija cjeloživotnog razvoja, Jastrebarsko, Naklada slap, 2008.)	2
<i>Tablica 1.1.1</i> Pregled teorija u području razvoja čovjeka (Izvor: Autor-J.P.).....	3
<i>Tablica 2.1</i> Razlike u stavovima i predrasudama (Izvor: Autor-J.P.).....	8
<i>Tablica 6.1.1</i> Anketirani učenici viših razreda osnovnih škola iz četiri mjesta Međimurske županije prema općim podacima o njima (u apsolutnim i relativnim frekvencijama) $n = 239$ (Izvor: Autor-J.P.).....	15
<i>Tablica 6.1.2</i> Anketirani učenici viših razreda osnovnih škola prema suživotu sa starijim članovima obitelji ($n = 239$) (Izvor: Autor-J.P.).....	16
<i>Tablica 6.1.3</i> Broj anketiranih učenika ($n = 239$) prema njihovom mišljenju o tome kada je čovjek star (Izvor: Autor-J.P.).....	17
<i>Tablica 6.1.4</i> Učestalosti pojedinih odgovora na pitanja o percepciji starijih osoba ($n = 239$) (Izvor: Autor-J.P.).....	18
<i>Tablica 6.1.6</i> Prihvaćanje pojedinih tvrdnji o starijim osobama od strane učenika iskazano putem deskriptivnih pokazatelja (aritmetičkih sredina uz koje su navedene standardne devijacije i koeficijenti varijacije) $n = 239$ (Izvor: Autor-J.P.).....	20
<i>Tablica 6.1.7</i> Distribucija prosječnih percepcija starijih osoba od strane osnovnoškolaca ($n = 239$) (Izvor: Autor-J.P.).....	22
<i>Tablica 6.1.8</i> Deskriptivni pokazatelji izračunati za distribuciju percepcije starijih osoba od strane osnovnoškolaca ($n = 239$) (Izvor: Autor-J.P.).....	22
<i>Tablica 6.1.10</i> Učestalosti pojedinih odgovora učenika na pitanja o stavu u vezi starijih osoba ($n = 239$) (Izvor: Autor-J.P.).....	24
<i>Tablica 6.1.12</i> Distribucija prosječnih percepcija starijih osoba od strane osnovnoškolaca ($n = 239$) (Izvor: Autor-J.P.).....	26

Tablica 6.1.13 Deskriptivni pokazatelji izračunati za distribuciju stavova učenika o osobinama (Izvor: Autor-J.P.)	27
Tablica 6.2.1 Rezultati usporedbe medijana pomoću Mann-Whitneyevog U testa odnosno pomoću Kruskal-Wallisovog H testa ($n = 239$) – testna numerička varijabla je percepcija učenika o starijim osobama (Izvor: Autor-J.P.).....	29
Tablica 6.2.2 Rezultati usporedbe medijana pomoću Mann-Whitneyevog U testa odnosno pomoću Kruskal-Wallisovog H testa ($n = 239$) – testna numerička varijable je stav učenika o osobinama starijih osoba (Izvor: Autor-J.P.)	30
Tablica 6.2.3 Rezultati neparametrijske korelacijske analize (Izvor: Autor-J.P.)	32
Grafikon 6.1.1 Postotak učenika prema prihvatljivosti pojedinih negativnih (NEG) tvrdnji o starijim osobama odnosno pojedinih pozitivnih (POZ) tvrdnji o njima (239 učenika = 100%) (Izvor: Autor-J.P.).....	19
Grafikon 6.1.2 Distribucija prosječnih vrijednosti percepcije starijih osoba od strane osnovnoškolaca prikazana pomoću histograma u koji je ucrtana normalna krivulja ($n = 239$) (Izvor: Autor-J.P.).....	23
Grafikon 6.1.3 Prosječne stav učenika o osobinama starijih osoba ($n = 239$) (Izvor: Autor-J.P.).....	25
Grafikon 6.1.4 Distribucija stavova učenika o osobinama starijih osoba prikazana pomoću histograma u koji je ucrtana normalna krivulja ($n = 239$) (Izvor: Autor-J.P.)	28
Slika 7.1 Primjer ljestvice pogleda male djece na starije ljude Dostupno na: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7198741/	36

11. Prilozi

ANKETNI UPITNIK

Percepcija i odnos školske djece prema starijim osobama

1. Spol: Učenik Učenica
2. Razred:
3. Mjesto stanovanja: Grad Selo
4. Imate li baku i/ili djeda: Da Ne
5. Žive li s vama u kućanstvu baka i/ili djed? Da Ne
6. Koliko često ih posjećujete: Više puta tjedno
 Svaki vikend
 Jednom na mjesec
 Jednom godišnje
 Posjeti su vezani uz blagdane
 Posjeti su vezani uz njihove rođendane
 Uopće ih ne posjećujem
7. S koliko godina je po vašem mišljenju čovjek star :
 50 godina
 60 godina
 70 godina
 80 godina
 90 i više godina
8. Starije osobe ne mogu naučiti ništa novo.
 slažem se neodlučan/na sam ne slažem se
9. Starije osobe ne trebaju koristiti mobitel, internet, društvene mreže(Facebook, You Tube, Instagram)
 slažem se neodlučan/na sam ne slažem se
10. Starije osobe ne trebaju redovito vježbati, odlaziti u teretane i rekreativno se baviti sportom.
 slažem se neodlučan/na sam ne slažem se
11. Koncerti, kazališta, kina, muzeju su mjesta na koja starije osobe ne bi trebale odlaziti.
 slažem se neodlučan/na sam ne slažem se
12. Zbog svog izgleda starije osobe ne trebaju odlaziti na mjesta poput plaže i bazena.
 slažem se neodlučan/na sam ne slažem se

13. Starije osobe su većinom loše volje, stalno progovaraju, kritiziraju i žale se na stvari i promjene oko sebe.
 slažem se neodlučan/na sam ne slažem se
14. Savjeti i priče starijih osoba su zanimljive, poučne i korisne.
 slažem se neodlučan/na sam ne slažem se
15. Pri obavljanju svakodnevnih aktivnosti poput odlaska u trgovinu, tržnicu, obavljanja kućanskih poslova i uređenju okućnice starijim osobama potrebna je pomoć.
 slažem se neodlučan/na sam ne slažem se
16. Na putu do škole susretnem stariju osobu kojoj je potrebna pomoć, zaustavit ću se i ponudit ću joj svoju pomoć.
 slažem se neodlučan/na sam ne slažem se

TEST – SKALA O ZNAČENJU VAŠEG STAVA O STARIJOJ OSOBI (semantički diferencijal)

UPUTE: Molimo označite kružićem mjesto na lijevoj ili desnoj strani skale koje odgovara značenju Vašeg stava o starijoj osobi!

STARIJI ČOVJEK JE:

BOLESTAN	_____	ZDRAV
BOGAT	_____	SIROMAŠAN
NEUREDAN	_____	UREDAN
DEBEO	_____	MRŠAV
NEPOKRETAN	_____	POKRETAN
MARLJIV	_____	LIJEN
BESKORISTAN	_____	KORISTAN
OVISAN O	_____	NEOVISAN O
TUĐOJ POMOĆI	_____	TUĐOJ POMOĆI
AKTIVAN	_____	PASIVAN
ZABORAVAN	_____	DOBRO PAMTI
DRUŠTVEN	_____	OSAMLJEN
LIJEP	_____	RUŽAN
ISKUSAN	_____	NEISKUSAN
USPOREN	_____	UBRZAN
MRZOVOLJAN	_____	RASPOLOŽEN

Izvor: Služba za javnozdravstvenu gerontologiju NZJZ „Dr. Andrija Štampar” - Referentni centar Ministarstva zdravstva Republike Hrvatske za zaštitu zdravlja starijih osoba
www.stampar.hr/gerontologija

IZJAVA O AUTORSTVU
I
SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, Patricija Jambrošić (ime i prezime) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom Percepcija i odnos školske djece prema starijim osobama (upisati naslov) te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

Patricija Jambrošić
(vlastoručni potpis)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, Patricija Jambrošić (ime i prezime) neopozivo izjavljujem da sam suglasan/na s javnom objavom završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom Percepcija i odnos školske djece prema starijim osobama (upisati naslov) čiji sam autor/ica.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

Patricija Jambrošić
(vlastoručni potpis)